

.γλωσσολογία. ΓΛΩ1 Τι είναι γλώσσα; Από τη νόηση στη φωνή.

διδάσκων | **Φοίβος Παναγιωτίδης**

διαδίκτυο μάθημα στο **mathesis**

[massive open online courses]

<https://mathesis.cup.gr>

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΕΣ
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΗΤΗΣ

ΙΣΝ/SNF ΛΕΥΚΑ ΣΤΑΥΡΟΣ ΝΙΑΡΧΟΣ
STAVROS NIARCHOS FOUNDATION

περιγραφή του μαθήματος

Το μάθημα αυτό αποτελεί μια συστηματική εισαγωγή στις γλωσσικές σπουδές. Σκοπός του είναι η γνωριμία με τη Γλωσσολογία μέσα από βασικές ερωτήσεις σχετικά με τη γλώσσα όπως “τι είναι γλώσσα;”, “ποια είναι η σχέση της γλώσσας με τον πολιτισμό αλλά και με τη σκέψη;”, “είναι ανθρώπινο προνόμιο η γλώσσα;”, “από τι είναι φτιαγμένη και πώς λειτουργεί η γλώσσα;”. Επίσης, το μάθημα καταπιάνεται με το γιατί υπάρχουν διαφορετικές γλώσσες, ως προς τι διαφέρουν μεταξύ τους αλλά και με τα κοινά μεταξύ τους στοιχεία. Τέλος, το μάθημα εξετάζει τι είναι Γλωσσολογία και προσφέρει μια ξενάγηση με παραδείγματα στην ανάλυση της δομής και της λειτουργίας της γλώσσας.

διδάσκων του μαθήματος

Ο Φοίβος Παναγιωτίδης είναι Αναπληρωτής Καθηγητής Θεωρητικής Γλωσσολογίας και Αντιπρόεδρος του Τμήματος Αγγλικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Κύπρου. Είναι διδάκτορας του Πανεπιστημίου του Έσσεξ (2000) και συγγραφέας του *Μίλα μου για γλώσσα*, εκλαϊκευτικής εισαγωγής στη Γλωσσολογία (Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, 2013) καθώς και δύο μονογραφιών: της *Pronouns, Clitics and empty nouns* (Benjamins, 2002) και της *Categorial Features: a generative theory of word class categories* (CUP, 2015). Έχει κάνει πάνω από 150 ανακοινώσεις και διαλέξεις ενώ έχει δημοσιεύσει εκτενώς σε διεθνή περιοδικά και σε συλλογικούς τόμους. Στα ερευνητικά του ενδιαφέροντα περιλαμβάνονται οι λεξικές κατηγορίες, τα επίθετα, οι ρίζες, οι αντωνυμίες, το ονοματικό σύνολο, οι μεικτές κατηγορίες και η σύνταξη της ελληνικής και των βαλκανικών γλωσσών.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΒΙΝΤΕΟΔΙΑΛΕΞΕΩΝ

Εβδομάδα 4: Από τις γλωσσικές κατηγορίες στη γλωσσική δομή.

4.1: Τι (δεν) είναι γραμματική.

V4.1.1 Γραμματική. [5']

https://youtu.be/l_doWW-p7Cw

απομαγνητοφώνηση | **katianna1** + αντιπαραβολή | **sOFIArIZOPOULOU**

V4.1.2 Δομικότητα, αναδρομή, κεφαλές: οι συνδυαστικές αρχές της γλώσσας. [7']

<https://youtu.be/JvSFXRkl1q8>

απομαγνητοφώνηση | **Evaggelia5** + αντιπαραβολή | **kpasisi**

V4.1.3 Το μοντέλο Ύψιλον. [3']

<https://youtu.be/c5P7FYtf2E>

απομαγνητοφώνηση | **Marilenaker** + αντιπαραβολή | **sOFIArIZOPOULOU**

V4.1.4 Φωνολογία. [6']

<https://youtu.be/NHtVHvc2A1c>

απομαγνητοφώνηση | **sOFIArIZOPOULOU** + αντιπαραβολή | **Vagstel**

V4.1.5 Μορφολογία. [5']

<https://youtu.be/cJcy9iCGH8>

απομαγνητοφώνηση | **ioan** + αντιπαραβολή | **Evaggelia5**

V4.1.6 Σύntαξη. [6']

<https://youtu.be/e2aaJFfU95Y>

απομαγνητοφώνηση | **fkalogeropoulou** + αντιπαραβολή | **kpasisi**

4.2: Η έννοια του χαρακτηριστικού.

V4.2.1 Χαρακτηριστικά: Η ύλη της γλώσσας. [8']

<https://youtu.be/tT1zyhmtdhQ>

απομαγνητοφώνηση | **Tal** + αντιπαραβολή | **kpasisi**

V4.2.2 Δυσδικά και μοναδιαία χαρακτηριστικά. [10']

<https://youtu.be/gVxUTyfu03Q>

απομαγνητοφώνηση | **Olvia** + αντιπαραβολή | **Vagstel**

V4.2.3 “Δομές χαρακτηριστικών”; [12']

<https://youtu.be/DkUTNsnBGxY>

απομαγνητοφώνηση | **Rico** + αντιπαραβολή | **Asimenia**

V4.2.4 Τι είναι λοιπόν και τι κάνουν τα χαρακτηριστικά; Πόσα και ποια χαρακτηριστικά υπάρχουν; Είναι καθολικά; [5']

<https://youtu.be/6NsEv1c8QSQ>

απομαγνητοφώνηση | **constant** + αντιπαραβολή | **sOFIArIZOPOULOU**

4.3: Λεξικές και λειτουργικές κατηγορίες.

V4.3.1 Γλωσσικές κατηγορίες. [7']

<https://youtu.be/9ex7GP5z-bg>

απομαγνητοφώνηση | **Lemonia9** + αντιπαραβολή | **kpasisi**

V4.3.2 Λεξικές κατηγορίες: ουσιαστικά, ρήματα, επίθετα. [5']

<https://youtu.be/KoKFvQKXnIY>

απομαγνητοφώνηση | **Diamant** + αντιπαραβολή | **kpasisi**

V4.3.3 Λειτουργικές κατηγορίες. [7']

https://youtu.be/QGPY_EX5Bm0

απομαγνητοφώνηση | **Katianna1** + αντιπαραβολή | **Asimenia**

V4.3.4 Μικτές προβολές [9']

<https://youtu.be/1AQESRC3Mcg>

απομαγνητοφώνηση | **kpasisi** + αντιπαραβολή | **sOFIArIZOPOULOU**

V4.1.1 Γραμματική.

https://youtu.be/I_doWW-p7Cw

////////// απομαγνητοφώνηση | katianna1 + αντιπαράβολή | sOFIArIZOPOLLOU //

Αυτή τη βδομάδα, θα μελετήσουμε σε σχετικό βάθος **τι είναι γραμματική** και τι δεν είναι γραμματική.

Όλοι γνωρίζουμε ότι ο όρος γραμματική έχει πολλές διαφορετικές σημασίες. Μπορεί να είναι η περιγραφή μιας γλώσσας, π.χ. “διαβάζω μια γραμματική της ισπανικής γιατί θα δώσω εξετάσεις” –εκεί πέρα η λέξη γραμματική σημαίνει την περιγραφή της γλώσσας–, μπορεί να σημαίνει το σχολικό μάθημα της γραμματικής στο οποίο οι μαθητές εξοικειώνονται με το να περιγράφουν τους κανόνες της γλώσσας –της επίσημης γλώσσας του κράτους συνήθως– και εδώ πέρα η σημασία του όρου γραμματική που μας απασχολεί είναι: “Πώς είναι δομημένη η γλώσσα, η *δομή* της γλώσσας”.

Ξεκινάω με τον όρο **δομή**. Είναι δυστυχώς συχνό φαινόμενο όταν ακούει κάποιος “δομή” να κομπλάρει επιτόπου, νομίζει ότι μιλάμε για κάτι μεταφυσικό· απεναντίας η δομή είναι το αντίθετο (αν θέλετε) της μεταφυσικής. Όταν μιλάμε για δομή, μιλάμε για τρόπο συνδυασμού. Αν σκεφτείτε ένα σπίτι, ένα σπίτι είναι φτιαγμένο από τούβλα, τσιμέντο, κεραμίδια (ενδεχομένως), ξύλα, πλακάκια, σίδερα, οτιδήποτε... Ωστόσο αυτό που το κάνει σπίτι, δεν είναι ότι είναι ένας σωρός από τούβλα, και ένας σωρός από άμμο και τα σίδερα στοιβαγμένα: είναι ο τρόπος που συνδυάζονται –που χτίζονται (άλλωστε δομώ σημαίνει χτίζω)– αυτά τα υλικά για να δώσουνε τη δομή, δηλαδή το αποτέλεσμα που λέγεται σπίτι.

Ένα άλλο παράδειγμα είναι τα έπιπλα που αγοράζουμε από καταστήματα τύπου IKEA (και άλλα τέτοια), τα οποία πουλιούνται ως σανίδες, πηχάκια, βίδες κ.λπ. και στον αγοραστή επαφίεται να τους δώσει δομή, να τα συναρμολογήσει δηλαδή με έναν συγκεκριμένο τρόπο. Κι έτσι από δύο κουτιά (ας πούμε) που έχουν μέσα κοντραπλακέ ή καπλαμάδες ή οτιδήποτε, καταλήγουμε να έχουμε μια ντουλάπα, μια συρταριέρα ή οτιδήποτε.

Το πιο εύκολο παράδειγμα βέβαια είναι τα LEGO ή οποιαδήποτε άλλα τέτοια παιχνίδια για κατασκευές με τουβλάκια. Εδώ πέρα βλέπετε ότι έχουμε ένα τετράγωνο τεσσάρι, άλλα δύο τετράγωνα τεσσάρια, τρία οχτάρια κι έχουμε και τέσσερα τεσσάρια παραλληλόγραμμα. Αυτά από μόνα τους δεν είναι τίποτα, είναι **δομικά στοιχεία, είναι δομικά συστατικά**. Για να γίνουμε κάτι –όπως θα προσπαθήσω να φτιάξω τώρα κάτι– θα πρέπει να συνδυαστούν με έναν συγκεκριμένο τρόπο. Αυτό είναι δομή. Δηλαδή παίρνω αυτά εδώ, τα συνδυάζω, να τα βάλουμε εδώ αυτά κάπως, ίσως εδώ καλύτερα, να του βάλουμε και μια *ουρίτσα* εδώ –τέλος πάντων, δεν ήμουν ποτέ ιδιαίτερα καλός σ’ αυτά, όπως αντιλαμβάνεστε–, ας το αλλάξουμε εδώ, να του βάλουμε ράμφος ίσως ή κάτι τέτοιο. Βλέπετε ότι αλλάζοντας τη θέση των συστατικών, αλλάζουμε και το τελικό αποτέλεσμα. Ας πούμε ότι κάτι τέτοιο θα μπορούσε να ‘ναι... δεν ξέρω τι στην ευχή είναι αυτό, πάντως σίγουρα δεν είναι το αρχικό μας προϊόν· ενδεχομένως να πρέπει να το κάνουμε κάτι σαν αυτό, α να αυτό μοιάζει περισσότερο με κάποιου είδους ‘εξωτικό πουλάκι’, λίγο χοντρό. Η ουσία είναι ότι από κει

που είχαμε μια συστοιχία από αδόμητα, ασυνδύαστα υλικά (στοιχεία) έχουμε τώρα κάτι το οποίο, επειδή έχει δομή, μοιάζει με κάτι άλλο· ενδεχομένως όχι κάτι ιδιαίτερα ενδιαφέρον, πάντως δεν είναι σε καμία περίπτωση αυτό που ήτανε πριν. Αυτό ακριβώς είναι η δομή: τρόπος συνδυασμού.

V4.1.2 Δομικότητα, αναδρομή, κεφαλές: οι συνδυαστικές αρχές της γλώσσας.

<https://youtu.be/JvSFXRkl1q8>

////////// απομαγνητοφώνηση | Evaggelia5 + αντιπαράβολή | kpasisi //

Ας δούμε λίγο πιο προσεκτικά τι είναι γραμματική και ποια είναι τα χαρακτηριστικά της.

Πρώτα απ' όλα πρέπει να πούμε ότι αυτό το οποίο ξεχωρίζει τις ανθρώπινες γλώσσες από τα άλλα επικοινωνιακά συστήματα είναι: όχι μόνο το ότι οι άνθρωποι, λόγω της νοητικής μας κατασκευής, **μπορούμε να μιλάμε για πράγματα που δεν είναι εδώ και δεν είναι τώρα** –κάτι που συζητήσαμε στην ενότητα 2– αλλά επιπλέον ότι η γλώσσα, η ανθρώπινη γλώσσα, η φυσική γλώσσα, **η γλώσσα** καθεαυτή όπως λέμε, χαρακτηρίζεται από αυτό το οποίο λέμε **[διακριτό άπειρο]** [00:44]. **Διακριτό άπειρο είναι η δυνατότητα που έχει η ανθρώπινη γλώσσα, από έναν πεπερασμένο και μάλιστα μικρό αριθμό στοιχείων** –θα δούμε ποια είναι αυτά τα στοιχεία στην επόμενη ενότητα, στην ενότητα 4.2– **να παράγει άπειρες δομές**. Ένα άλλο παράδειγμα συστήματος που το χαρακτηρίζει διακριτό άπειρο είναι η αριθμητική. Από δέκα νούμερα (ας πούμε) $\{0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9\}$ [01:18] μπορούμε να φτιάξουμε άπειρους αριθμούς.

Δεν είναι όμως αυτό το μόνο θεμελιώδες χαρακτηριστικό της ανθρώπινης γλώσσας. Στα πλαίσια του διακριτού άπειρου, η ανθρώπινη γλώσσα, η γραμματική της ανθρώπινης γλώσσας πιο συγκεκριμένα, έχει τρία βασικά χαρακτηριστικά: πρώτον **[δομικότητα]** [01:51], δεύτερον **[αναδρομή]** [01:57], και τρίτον αυτό που λέμε **[προβολή]** [02:04], δηλαδή το ότι **κάθε δομικό συστατικό της έχει μία κεφαλή**. Θα τα εξηγήσουμε αυτά αναλυτικά.

Τι είναι η δομικότητα: Θυμηθείτε όταν συζητήσαμε την τεχνητή γλώσσα Erun –την οποία δίδαξαν οι Neil Smith (Νιλ Σμιθ) και Ianthi Tsimpli (Ιάνθη Τσίμπλη) στον πολύγλωσσο Κρίστοφερ, αλλά και σε φοιτητές τους– που είχε δύο κανόνες οι οποίοι ήταν **αδύνατοι κανόνες**. Ο ένας απ' αυτούς ήταν κανόνας που παραβίαζε τη δομικότητα. Αν θυμάστε, ήταν ότι "αν θες να κάνεις έμφαση στη συγκεκριμένη γλώσσα, πρέπει να βάλεις μια εμφατική κατάληξη" (που την είχαμε πει εμείς '-γούάου' για τη συζήτησή μας) στην τρίτη λέξη· πρέπει δηλαδή να μετρήσεις: ένα, δύο, τρία. Αυτός είναι ένας κανόνας που δεν υπάρχει σε κανένα επίπεδο σε καμία γραμματική γλώσσας. Όλοι οι κανόνες στις ανθρώπινες γλώσσες, σε όλα τα επίπεδα, λειτουργούν σε επίπεδο δομής. Άρα οι ανθρώπινες γλώσσες **[δεν μετράνε]** [03:14] –ανάμεσα σε άλλα πράγματα– **όλα εξαρτώνται από δομή** (Ιόλα με βάση δομή) [03:20]).

Είναι χαρακτηριστικό ότι όταν μιλάμε για κανόνες της γραμματικής, ποτέ δεν λέμε: "πάρε την τελευταία λέξη" ή "πάρε την πρώτη λέξη" ή "την τρίτη λέξη", ποτέ δεν λέμε: "γύρνα την πρόταση ανάποδα". Ενώ όλα αυτά είναι μέσα στα πλαίσια των νοητικών δυνατοτήτων των ανθρώπων (οι άνθρωποι μπορούμε να αντιστρέψουμε σχήματα, να δούμε συμμετρικά δηλαδή κάποια σχήματα, οι άνθρωποι μπορούμε να μετρήσουμε), αλλά αυτά δεν παίζουν ποτέ στη γραμματική της γλώσσας.

Η δεύτερη ιδιότητα της γραμματικής είναι η **αναδρομή**. Δηλαδή ότι μπορούμε **να εφαρμόσουμε τον ίδιο κανόνα ξανά και ξανά και ξανά και ξανά**, δημιουργώντας όλο και πιο μεγάλες δομές. Αντί να σας δώσω μια τεχνική περιγραφή της αναδρομής –την οποία θα συζητήσουμε έτσι κι αλλιώς την επόμενη βδομάδα– να σας υπενθυμίσω

ποιήματα όπως το “Ντίλι-ντίλι” (που έφεγγε και κένταγε η κόρη το μαντίλι), που εικονογραφεί την αναδρομή πάρα πολύ όμορφα, γιατί εκεί πέρα έχουμε αναφορικές προτάσεις μέσα σε αναφορικές προτάσεις, μέσα σε αναφορικές προτάσεις. Εάν θυμάμαι καλά, είναι: “που έφεγγε και κένταγε η κόρη το μαντίλι / που πήρε ο ποντικός / που έφαγε η γάτα / που έφαγε ο σκύλος / που δάγκωσε το βόδι / που έπνιξε το ποτάμι / που ξέρανε η φωτιά / που...” (δεν ξέρω τι). Αυτή η διαρκής κυκλική αναδρομή είναι χαρακτηριστικό της ανθρώπινης γλώσσας. Ας βάλουμε εδώ λοιπόν σε παρένθεση |ντίλι-ντίλι| [05:04], για να συνεννοούμαστε.

Και η τρίτη ιδιότητα της γραμματικής των ανθρώπινων γλωσσών είναι το ότι έχουνε κεφαλές [05:16], ότι όλα δουλεύουν με προβολές – όπως υποσχέθηκα, θα το δούμε αυτό το πράγμα. Ας πω σε αυτή τη φάση ότι όταν έχεις, λόγου χάρη, ένα ρήμα και ένα ουσιαστικό, π.χ. |τρώω πίτσα| [05:30] (αυτό είναι ένα ένα ρήμα και αυτό είναι ένα ουσιαστικό), όταν τα συνδυάσω... Μάλλον όχι ‘τρώω’, ας πούμε |τρώει πίτσα| καλύτερα [05:40]. Αυτά τα δύο όταν τα συνδυάσω μεταξύ τους, σχηματίζουν μία ρηματική φράση [05:51], δηλαδή συμπεριφέρονται σαν ρήμα. Οπότε μπορώ να πω “ο Κυριάκος τρώει πίτσα” με τον ίδιο τρόπο που λέω “ο Κυριάκος θύμωσε”, “ο Κυριάκος κοιμάται”, “ο Κυριάκος χασμουριέται”, “ο Κυριάκος φταρνίζεται”. Δηλαδή ένα ρήμα (‘φταρνίζεται’, ‘χασμουριέται’, ‘θύμωσε’, ‘κοιμάται’) μπορώ να το αντικαταστήσω με ένα σύνθετο συστατικό, μια φράση, μια ρηματική φράση δηλαδή [06:07], η οποία απαρτίζεται από ένα ρήμα και ένα ουσιαστικό. Χάνεται το ουσιαστικό; Όχι. Αλλά είναι μέρος μίας δομής της οποίας η ταμπέλα, η επιγραφή, η ετικέτα – “επιγραφή” είναι ο τεχνικός όρος – δίνεται από το ρήμα. Δηλαδή το ρήμα είναι η κεφαλή [06:28] αυτής της φράσης και γι’ αυτό αυτή η φράση είναι ρηματική φράση [06:31]. Αυτού του τύπου τη δόμηση [06:38] τη συναντάμε μόνο στη γραμματική των ανθρώπινων γλωσσών, την ύπαρξη κεφαλής [06:44].

////////// απομαγνητοφώνηση | Marilenaker + αντιπαραβολή | s0FIARIZ0POULOU //

Ας δούμε τώρα τα διαφορετικά επίπεδα της γραμματικής, δηλαδή τη **φωνολογία**, τη **μορφολογία** και τη **σύνταξη**. Σας υπενθυμίζω τη *μεταφορά του υπερμηχανικού* –που είδαμε σε προηγούμενη ενότητα– δηλαδή της ιδέας ότι η γλώσσα είναι αυτό το οποίο συνδέει τα *νοητικά συστήματα* με τα *αρθρωτικά συστήματα*. Έχουμε και λέμε λοιπόν:

Ας πούμε ότι αυτή εδώ [00:31] είναι η σύνταξη. Ο λόγος που κάνω κατασάρη τη γραμμή είναι γιατί θέλω να δείξω τις διαδοχικές εφαρμογές της *λειτουργίας της συγχώνευσης* και της *συμφωνίας* –θα μιλήσουμε γι' αυτά–, την αναδρομή δηλαδή που είδαμε πριν. Η σύνταξη δημιουργεί δομές οι οποίες ερμηνεύονται εδώ [00:56] ας πούμε: [νόηση] [01:03]. Οπότε η σύνταξη δημιουργεί δομές οι οποίες κάποια στιγμή ερμηνεύονται... δηλαδή έχουν σημασία. Η σημασία δηλαδή βρίσκεται εδώ [01:15]. Η σημασία και η [σημασιολογία] –ας τη βάλουμε σε παρένθεση, για να βρίσκεται. Η σημασιολογία είναι εδώ [01:24], ό,τι κι αν είναι σημασιολογία –υπάρχει μεγάλη συζήτηση.

Η σύνταξη συνεχίζει και από εδώ [01:34] και κάποια στιγμή τροφοδοτεί τη [μορφολογία] [01:36], δηλαδή τη *δημιουργία λέξεων*, οι οποίες μετά παραδίδονται στη [φωνολογία] [01:50], η οποία βρίσκεται στο *διεπίπεδο* [01:57] με την [άρθρωση] [02:01]. Η σύνταξη λοιπόν είναι αυτή εδώ η διαδικασία [02:10]. Κάποια στιγμή παραδίδει δομές χαρακτηριστικών –θα μιλήσουμε για αυτά στην αμέσως επόμενη ενότητα– και αυτές οι δομές χαρακτηριστικών από τη μορφολογία [02:22] παντρεύονται με λέξεις, με μορφές, οι οποίες μορφές ερμηνεύονται από τη φωνολογία [02:30] ώστε να μπορούν να τις αρθρώσουνε (ας το πω έτσι) τα *αρθρωτικά συστήματα* του εγκεφάλου που ελέγχουνε τα *φωνητήρια όργανα* μας.

////////// απομαγνητοφώνηση | sOFIArIZOPOULOU + αντιπαραβολή | Vagstel //

Είδαμε στο προηγούμενο βίντεο το μοντέλο |Y| [00:06] της οργάνωσης της γραμματικής. Ονομάζεται Y γιατί, αν δείτε εδώ πέρα [00:20], η σύνταξη και βέβαια μετά η μορφολογία και η φωνολογία δημιουργεί ένα Y (τόσο απλά).

Ας μιλήσουμε για τη φωνολογία τώρα. Η φωνολογία, όπως είδαμε, είναι στο |διεπίπεδο| [00:34]· δηλαδή εκεί που “αγγίζουν” τα αρθρωτικά συστήματα τη γλώσσα ή η γλώσσα τα αρθρωτικά συστήματα. Ωστόσο πρέπει να ξεκαθαρίσουμε ότι η φωνολογία είναι μέρος της γραμματικής της γλώσσας [00:45], η φωνολογία δεν έχει να κάνει με *άρθρωση* και δεν έχει να κάνει με *φωνητικές πραγματικότητες*. Το μέρος της γραμματικής που είναι η φωνολογία, αφορά και τις ομιλούμενες και τις νοηματικές γλώσσες – βεβαίως η πραγμάτωση, η φωνητική δηλαδή, είναι πολύ διαφορετική στις ομιλούμενες απ’ ό,τι στις νοηματικές γλώσσες. Ωστόσο η φωνολογία είναι ενιαία και είναι μέρος της γραμματικής· δεν έχει να κάνει με *άρθρωση*, δεν έχει να κάνει με ευκολία στην προφορά ή δυσκολία στην προφορά ή οτιδήποτε τέτοιο. Θα σας φέρω ένα παράδειγμα.

Αλλά πριν σας φέρω ένα παράδειγμα, θέλω να σας πω ότι η φωνολογία χωρίζεται σε δύο μεγάλους τομείς, σε δύο σκέλη να το πω καλύτερα. Το πρώτο σκέλος είναι η |μελωδία| [01:42] και η μελωδία έχει να κάνει με ό,τι οδηγίες και εντολές αφορούν την προφορά, δηλαδή τη διαφορά μεταξύ /k/ [01:54] και /g/ [01:55], τη διαφορά μεταξύ /a/ [01:59] και /i/ [02:01] κ.ο.κ. Δηλαδή όλα αυτά τα στοιχεία, τα χαρακτηριστικά –θα μιλήσουμε γι’ αυτά στην επόμενη ενότητα– [που] κάνουν τους *φθόγγους* (ας το πω έτσι) διαφορετικούς, είναι υπόθεση της μελωδίας. Και επίσης η φωνολογία έχει να κάνει με την |ποσότητα| [02:18], το άλλο σκέλος της φωνολογίας είναι η ποσότητα, που αφορά τη δόμηση των φωνολογικών δομών, δηλαδή τις |συλλαβές| [02:36], τους |πόδες| [02:40], τις |φωνολογικές λέξεις και φράσεις| [02:43]. Κάτι που πρέπει πάντα να ‘χετε στο νου σας [είναι] ότι οι κανόνες της φωνολογίας δεν επηρεάζονται άμεσα – αν επηρεάζονται, επηρεάζονται μόνο έμμεσα, και μέσα από τη διαδικασία της γλωσσικής κατάκτησης– από φωνητικές πραγματικότητες, από αρθρωτική ευκολία ή από αρθρωτική δυσκολία ή οτιδήποτε τέτοιο.

Η φωνολογία αλληλεπιδρά με τη μορφολογία με τρόπους που θα δούμε στην ενότητα 6. Η φωνολογία δεν αλληλεπιδρά με τη σύνταξη άμεσα –θυμηθείτε, στο μοντέλο Y παρεμβάλλεται η μορφολογία– αλλά ταυτόχρονα η μορφολογία δεν επηρεάζεται άμεσα από φωνητικές ανάγκες ή άλλες τέτοιες πραγματικότητες. Θα σας φέρω ένα απλό παράδειγμα και αρκετά συνοπτικό. Η *ελάχιστη συλλαβή* στα ελληνικά είναι ένα βραχύ φωνήεν, ας πούμε /a/ στη λέξη ‘αέρας’, [ελληνικά], ένα βραχύ φωνήεν όπως /a/ [03:52]. Η *ελάχιστη συλλαβή* στα αγγλικά –για όσους από σας γνωρίζετε αγγλικά– δεν μπορεί να είναι ένα βραχύ φωνήεν. Η *ελάχιστη συλλαβή* στα [αγγλικά] είναι είτε ένα μακρό φωνήεν (π.χ. το /i:/ στο eager) ή ένας δίφθογγος (π.χ. /ɔy /) [04:24] ή μία συλλαβή η οποία περιέχει ένα σύμφωνο και ένα μακρό φωνήεν (/bi:/) [04:40] ή ένα σύμφωνο, ένα φωνήεν και ένα σύμφωνο (/bit/) [04:44], τα βάζω έτσι λίγο *μπακάλικά*. Οπότε αν δείτε ποια είναι η *ελάχιστη ελεύθερη συλλαβή* –αυτό έπρεπε να τονίσω, *ελεύθερη* συλλαβή–, στα

μεν ελληνικά μπορεί να 'ναι ένα απλό βραχύ φωνήεν [04:54] –άλλωστε στα νέα ελληνικά δεν έχουμε μακρά φωνήεντα–, στα αγγλικά πρέπει να 'ναι: ή ένα μακρό φωνήεν, ή ένας δίφθογγος, ή κάτι το οποίο είναι 'σύμφωνο - μακρό φωνήεν' ή 'σύμφωνο - βραχύ φωνήεν - σύμφωνο' [05:14]. Αυτό δεν έχει να κάνει με φωνητικές πραγματικότητες, αυτό είναι έτσι γιατί είναι έτσι οι φωνολογικοί κανόνες της ελληνικής [02:24] και της αγγλικής [02:25] γλώσσας αντίστοιχα.

Η μορφολογία είναι η γραμματική των λέξεων, αφορά δηλαδή το πώς δομούνται οι λέξεις. Ακόμα και οι πιο απλές λέξεις, όπως ας πούμε η λέξη |αέρ-ας| [00:14] στα ελληνικά, διαθέτει εσωτερική δομή: αυτό εδώ |αέρ-| είναι ας πούμε η *ρίζα* [00:22], είναι το κομμάτι, το τμήμα της λέξης το οποίο (αν θέλετε) μας βοηθάει να αναγνωρίσουμε ότι είναι αυτή η λέξη για την οποία μιλάμε, το *θέμα* της λέξης (εδώ συμπίπτει με τη ρίζα) και εδώ πέρα [00:42] |-ας| έχουμε μια *κατάληξη*, η οποία είναι φορέας χαρακτηριστικών –θα μιλήσουμε για τα χαρακτηριστικά–, όπως |αρσενικό| [00:49], |ουσιαστικό| [00:55], |ονομαστική πτώση| [00:58] και |ενικός| [01:02].

Βεβαίως αυτό δεν είναι μια απλή άσκηση, το να παίρνουμε τις λέξεις και να τις κόβουμε κομματάκια για να δούμε [σε] πόσα κομματάκια μπορούμε να τις κόψουμε· αυτό αντανakλά έναν βασικό τρόπο με τον οποίο δουλεύει η γλώσσα. Απόδειξη ότι μπορούμε να πάρουμε το θέμα |αερ|/ [01:26] και να φτιάξουμε |αερ-ίζ-ω| [01:30], |αερ-ο-πλάν-ο| [01:34], – αυτό το ‘-ο-’ δεν σημαίνει τίποτα –, |αερ-άμυν-α| [01:54] κ.ο.κ.

Βλέπουμε λοιπόν ότι εδώ πέρα ισχύουν –όπως και οπουδήποτε αλλού– οι *αρχές της συγχώνευσης*, δηλαδή *συγχωνεύουμε δυο στοιχεία και μετά συγχωνεύουμε αυτό που θα προκύψει με οτιδήποτε άλλο*. Οπότε μπορούμε να φτιάξουμε ρήματα (όπως εδώ) [02:27], μπορούμε να φτιάξουμε |σύνθετες λέξεις| [02:34] κ.ο.κ.

Αυτό είναι η *|παραγωγική μορφολογία|* [02:42], δηλαδή *η μορφολογία που φτιάχνει καινούργιες λέξεις*. Και η παραγωγική μορφολογία δουλεύει με διαφορετικούς τρόπους σε διαφορετικές γλώσσες [02:48]. Στα ελληνικά συνήθως έχουμε ένα θέμα στο οποίο μπορούμε να προσθέσουμε (ας το πούμε) *καταλήξεις* ή να προσθέσουμε στοιχεία στην αρχή (*επιθήματα* και *προθήματα* όπως είναι οι τεχνικοί όροι – τα *επιθήματα* είναι οι *καταλήξεις*, αυτά που πάνε μετά το θέμα, τα *προθήματα* είναι αυτά που πάνε πριν). Σε άλλες γλώσσες χρησιμοποιείται πάρα πολύ η *σύνθεση*, δηλαδή έχουν πάρα πολλές σύνθετες λέξεις – τα κινέζικα και τα γερμανικά είναι γνωστές περιπτώσεις. Βασικά αυτοί είναι οι δυο τρόποι δημιουργίας νέων λέξεων. Υπάρχει και ο *αναδιπλασιασμός*, όπως έχουμε στα ελληνικά ‘μάνι-μάνι’, ‘σιγά-σιγά’ (‘σιγά-σιγά’ δεν σημαίνει ‘δυο φορές σιγά’ σημαίνει κάτι άλλο – ‘μάνι-μάνι’ σημαίνει ‘γρήγορα’, ‘μάνι’ σκέτο δεν σημαίνει τίποτα) κ.ο.κ.

Παράλληλα έχουμε την *|εγκλιτική μορφολογία|* [03:49], η *εγκλιτική μορφολογία* είναι αυτή η μορφολογία που είναι *φορέας γραμματικών πληροφοριών*. Όπως είδατε εδώ πέρα, το |-ας| (να το βάλουμε εδώ [04:01] σε ένα ωραίο κουτάκι) είναι εγκλιτική μορφολογία, γιατί δεν είναι φορέας κάποιας σημασίας αλλά περιέχει γραμματικές πληροφορίες, όπως |γένος| [04:12], |κατηγορία| [04:13], |πτώση| [04:14] και |αριθμός| [04:15].

Ένα χαρακτηριστικό της μορφολογίας είναι ότι πολλές φορές η δομή είναι ορατή και ολοφάνερη, αλλά η σημασία των λέξεων δεν ανταποκρίνεται απαραίτητως στα στοιχεία που συνθέτουν τη λέξη, π.χ.· ‘ψαρ-ο-νέφρ-ι’ αλλά βεβαίως

το 'ψαρονέφρι' δεν έχει να κάνει ούτε με ψάρια ούτε με νεφρά· και αυτό είναι κάτι το οποίο θα συζητήσουμε ξανά στην ενότητα 6.

Ας δούμε τώρα το γραμματικό επίπεδο που ονομάζουμε σύνταξη. Η σύνταξη, που βρίσκεται – όπως θυμάστε και από το διάγραμμα Υ– στην καρδιά της γραμματικής, είναι *το μέρος εκείνο της γραμματικής το οποίο συνδυάζει* (ας πούμε χονδρικά προς το παρόν) *λέξεις για να σχηματίσει φράσεις, σχηματίζει μετά φράσεις* –θυμηθείτε την αναδρομή– *για να φτιάξει μεγαλύτερες φράσεις, τις οποίες μετά συνδυάζει για να φτιάξει προτάσεις*.

Η σύνταξη περιλαμβάνει τη μελέτη όχι απλώς των δομών, αλλά και του πώς κατασκευάζονται αυτές οι δομές, του πώς σχηματίζονται αυτές οι δομές. Σημαντικό στοιχείο της συντακτικής μελέτης, της μελέτης της σύνταξης πιο συγκεκριμένα, είναι να κατανοήσουμε τις βασικές λειτουργίες, τις οποίες έχουμε εντοπίσει ως τη *συγχώνευση* και τη *συμφωνία*, για τις οποίες θα μιλήσουμε την επόμενη εβδομάδα. Και αυτές οι δύο λειτουργίες, [συγχώνευση] [01:27] και [συμφωνία], [01:42] είναι υπεύθυνες για τη δημιουργία όλων των συντακτικών δομών, αλλά και των μορφολογικών και των φωνολογικών. Ωστόσο στη σύνταξη είναι η κατεξοχήν περιοχή που ο ρόλος τους γίνεται φανερός.

Το ενδιαφέρον στη σύνταξη των ανθρώπινων γλωσσών είναι ότι, πέρα από τη συγχώνευση και τη συμφωνία, υπάρχει μία εκδοχή της συμφωνίας που ονομάζουμε [01:54] *[μετακίνηση]*, η οποία –όπως θα δούμε την επόμενη εβδομάδα– είναι *ένας συνδυασμός της [συμφωνίας] με τη [συγχώνευση]* [02:12]. Για να σας δώσω μια εικόνα τού τι είναι μετακίνηση, θα σας ζητήσω να σκεφτείτε το εξής παράδειγμα: Σκεφτείτε μια πρόταση όπως |“Ποιον νομίζεις ότι είδα σήμερα;”| [02:30]. Εδώ πέρα υπάρχει μία σειρά από ενδιαφέρουσες λεπτομέρειες. Η πρώτη λεπτομέρεια είναι ότι βεβαίως αυτή είναι μία ερώτηση. Εντάξει, αυτό είναι εύκολο να το δει κανείς γιατί, αν μη τι άλλο, υπάρχει εδώ [02:50] και ένα ερωτηματικό. Το δεύτερο στοιχείο είναι ότι μετά το ρήμα ‘είδα’ δεν υπάρχει αντικείμενο. Δηλαδή η απάντηση θα μπορούσε να είναι “Είδα τον Βασίλη”. Ή “Είδες τον Βασίλη σήμερα;” (ερώτηση ολικής άγνοιας), ναι/όχι. Σε αυτή όμως την ερώτηση δεν υπάρχει αντικείμενο. Παράλληλα υπάρχει αυτή εδώ [ποιον] [03:20] η ερωτηματική λέξη, που είναι φυσικά η λέξη που χρειαζόμαστε για να ρωτήσουμε, να μάθουμε για την ταυτότητα αυτού που είδε κανείς σήμερα. Και υπάρχει και ένα επιπλέον πολύ ενδιαφέρον χαρακτηριστικό, το οποίο είναι το εξής: ότι το ‘ποιον’ [03:43] είναι μία ερώτηση για το ‘είδα’ –εξού και το ότι λείπει το αντικείμενο εδώ– και όχι για το ‘νομίζεις’ [03:48].

Δηλαδή αν εδώ πέρα [03:53] έχουμε δύο προτάσεις, έχουμε μία δευτερεύουσα –όπως λέμε στην παραδοσιακή γραμματική– [ότι είδα σήμερα] και μία κύρια [Ποιον νομίζεις [ότι είδα σήμερα]] [04:02] και λέμε ότι αυτή εδώ [04:05] η [δευτερεύουσα] πρόταση είναι το [αντικείμενο] του ρήματος ‘νομίζεις’ –ξέρετε τώρα, όλα αυτά που κάναμε στο σχολείο, ας τα πάμε περιγραφικά, δεν βλέπεται η περιγραφή, αρκεί να μη μένουμε σε αυτή [04:23]– συμβαίνει το εξής: Το ‘ποιον’, που είναι η ερωτηματική μας λέξη, είναι ταυτόχρονα και το αντικείμενο που λείπει [04:33], του ρήματος ‘είδα’. Δεν έχει σχέση με το ρήμα ‘νομίζεις’, είναι το αντικείμενο του ρήματος ‘είδα’ [04:42]. Έχουμε λοιπόν μία

διαδικασία που μπορούμε να πούμε ότι το αντικείμενο του ρήματος 'είδα' –με έναν τρόπο που θα συζητήσουμε την επόμενη εβδομάδα– βρίσκεται στην αρχή όχι της προτάσεώς του, δηλαδή της δευτερεύουσας εδώ [05:02], αλλά στην αρχή της κύριας πρότασης [05:05]· δηλαδή περνάει τα όρια, έξω από τα όρια της πρότασης, και βρίσκεται εκεί πέρα και κάνει δύο δουλειές. Πρώτον, παραμένει το αντικείμενο του 'είδα', απόδειξη ότι είναι σε αιτιατική· αυτό είναι εύκολο να το δει κανείς στα ελληνικά γιατί οι πτώσεις μας είναι μορφολογικές, φαίνονται πάνω στις λέξεις. Άρα παραμένει το αντικείμενο του 'είδα' αλλά ταυτόχρονα *μαρκάρει*, σημειώνει το ότι όλο αυτό το πράγμα [05:33] είναι μία ερώτηση.

Η συγχώνευση, η συμφωνία και η μετακίνηση, η οποία όπως είπα είναι ένας συνδυασμός συμφωνίας και συγχώνευσης [05:40], είναι βασικοί μηχανισμοί της σύνταξης. Η συγχώνευση δημιουργεί δομές, η συμφωνία δημιουργεί σχέσεις στα στοιχεία μέσα στις δομές και η μετακίνηση και αυτή δημιουργεί σχέσεις, αλλά τις μαρκάρει με έναν τρόπο πολύ πιο ξεκάθαρο, όπως είδαμε εδώ στο παράδειγμα μας με την ερώτηση.

V4.2.1 Χαρακτηριστικά: Η ύλη της γλώσσας.

<https://youtu.be/tT1zyhmtdhQ>

//////////////////// απομαγνητοφώνηση | Tal + αντιπροβολή | kpasisi //////////////////////////////////

Είδαμε στην προηγούμενη ενότητα ότι δεν ήμουν πολύ σαφής σχετικά με το ποιο είναι το υλικό της σύνταξης και ποιο είναι το υλικό της φωνολογίας. Η απάντηση είναι: επειδή το υλικό και των δύο αυτών επιπέδων της γραμματικής είναι τα *χαρακτηριστικά*. Ας μιλήσουμε λοιπόν για |χαρακτηριστικά| [00:27]. Τι εννοούμε όταν λέμε χαρακτηριστικό; Ο πιο απλός και αρκετά συνηθισμένος τρόπος να μιλάμε για γλωσσικά χαρακτηριστικά, για γραμματικά χαρακτηριστικά πιο συγκεκριμένα, είναι να τα βλέπουμε όπως βλέπουμε τα |specs| [00:42], δηλαδή τις προδιαγραφές των κινητών τηλεφώνων. Για παράδειγμα, παίρνει ένας ένα κινητό τηλέφωνο και λέει: “έχει οθόνη τόσα εκατοστά, έχει τριπύρνηνο επεξεργαστή τάδε, έχει θέση για δύο κάρτες, μία κάρτα, τρέχει αυτό το λειτουργικό σύστημα, ψήνει εσπρέσο, αλλά όχι ελληνικό καφέ κ.λπ.” Όλα αυτά είναι τα χαρακτηριστικά, τα specs, οι προδιαγραφές των κινητών τηλεφώνων. Και έτσι μπορούμε να συγκρίνουμε τα κινητά τηλέφωνα μεταξύ τους και να πούμε “όχι, εγώ θέλω κάτι με μεγαλύτερη οθόνη, με μικρότερη οθόνη, πλαστικό όχι αλουμινένιο, να τρέχει το τάδε λειτουργικό σύστημα και όχι το δείνα” και πάει λέγοντας.

Η αντιμετώπιση των χαρακτηριστικών ως specs είναι καθαρά περιγραφική. Δηλαδή, ας φέρω ένα απλό παράδειγμα. Παίρνουμε έναν τύπο, έναν γραμματικό τύπο, όπως |τουριστριών| [01:47]. Τον κοιτάζουμε και λέμε: είναι ουσιαστικό, άρα του δίνουμε ένα χαρακτηριστικό, |[ουσιαστικό]| [01:52] (τα χαρακτηριστικά τα γράφουμε συνήθως σε αγκύλες). Μετά μπορούμε να πούμε ότι είναι γένους |[θηλυκού]| [02:05], ότι είναι |[πληθυντικός]| [02:17], |[γενική]| η πτώση [02:24]. Σ’ αυτό το επίπεδο το μόνο που κάνουμε είναι να περιγράψουμε τον τύπο ‘τουριστριών’ με βάση κάποια specs, ότι είναι ουσιαστικό, θηλυκό, πληθυντικός, γενική, κ.ο.κ. Τίποτα σπουδαίο.

Υπάρχει όμως ένας πιο ενδιαφέρον τρόπος να δει κανείς τα χαρακτηριστικά και αυτός είναι να τα δει ως |εντολές| [03:12] για *ερμηνεία* στα αρθρωτικά συστήματα ή στα νοητικά συστήματα. Ας δούμε την περίπτωση των αρθρωτικών συστημάτων, οπότε ας δούμε τον τρόπο να κοιτάμε τα χαρακτηριστικά ως εντολές για |ερμηνεία| [03:26], και ας μιλήσουμε όχι για γραμματικά –για μορφοσυντακτικά χαρακτηριστικά όπως κάναμε στην περίπτωση του ‘τουριστριών’– αλλά ας πάρουμε το τεμάχιο |[k]| [03:40] και ας δούμε τι είδους χαρακτηριστικά θα είχε έχοντας υπόψη ότι τα χαρακτηριστικά σ’ αυτήν την περίπτωση θα τα βλέπαμε ως εντολές για ερμηνεία στα αρθρωτικά συστήματα. Λοιπόν το [k] πρώτα απ’ όλα είναι βεβαίως |[σύμφωνο]| [03:58], δεν είναι φωνήεν, είναι |[κλειστό]| σύμφωνο [04:04]. Κλειστό σημαίνει ότι θα πρέπει να παγιδεύσουμε τον αέρα και μετά να τον απελευθερώσουμε για να το προφέρουμε “k, k, k”, δεν είναι τριβόμενο “x, x, x” όπου αφήνουμε λίγο αέρα να περάσει μέσα από τους αρθρωτές μας. Επίσης είναι |[άηχο]| [04:30]. Άηχο σημαίνει ότι οι φωνητικές χορδές δεν πάλλονται όταν το προφέρουμε, και αυτό μπορούμε να το καταλάβουμε αν βάλουμε εδώ τα δάκτυλα, στον λαιμό μας, και προφέρουμε “k, k, k”· δεν αισθανόμαστε καμία

δόννηση. Σε αντίθεση με το “g, g, g”, που μπορείτε να αισθανθείτε τη δόννηση στα δάκτυλά σας, τον δείκτη, τον μέσο και τον αντίχειρα. Άρα, εντολές για τη σωστή (αν θέλετε) άρθρωση του [k]: πρέπει να είναι σύμφωνο, κλειστό, άηχο. Τελειώσαμε; Όχι βέβαια. Πού θα αρθρωθεί αυτό το σύμφωνο; Στη μαλακή υπερώα, άρα είναι [[υπερωϊκό]] [05:17]. Είναι υπερωϊκό γιατί το αρθρώνουμε βάζοντας το πίσω μέρος της γλώσσας στη μαλακή υπερώα, “k”, σε αντίθεση με το [ουρανικό] “c, c, c”, το [οδοντικό] “t, t, t” και το [χειλικό] “p, p, p”. Άρα νομίζω έκανα αρκετά σαφή τον τρόπο με τον οποίον μπορούμε να δούμε τα χαρακτηριστικά, τα |φωνολογικά| [05:42] χαρακτηριστικά εν προκειμένω, ως εντολές για την ερμηνεία, για την άρθρωση εν προκειμένω, του τεμαχίου [k].

Αν σκεφθείτε, τώρα, ότι η γλώσσα –θυμηθείτε πάλι τον *υπερμηχανικό*– είναι αυτό το οποίο συνδέει τα νοπτικά και τα αρθρωτικά συστήματα, στην ουσία τα χαρακτηριστικά (δηλαδή οι εντολές για ερμηνεία) είναι τα άτομα της γλώσσας. Δηλαδή, μπορούμε να πούμε ότι η αναπαράσταση του τεμαχίου [k], η νοπτική αναπαράσταση, η γραμματική αναπαράσταση του τεμαχίου [k], δεν είναι παρά τα χαρακτηριστικά της. Γιατί ακριβώς αυτό κάνει η γλώσσα, είναι ένα σετ εντολών προς τους αρθρωτές και προς τα νοπτικά συστήματα. Άρα, όταν μιλάμε για εντολές για ερμηνεία, ουσιαστικά μιλάμε για τα χαρακτηριστικά ως τα |άτομα| [06:47] της γλώσσας. Και αυτό είναι ένα πολύ σημαντικό σημείο, ένας τρόπος πολύ χρήσιμος και πολύ καίριος όταν πρέπει να σκεφτούμε τι είναι τα χαρακτηριστικά και πώς λειτουργούν.

Αντίστοιχα, πηγαίνοντας πίσω στο ‘τουριστριών’ μπορείτε να δείτε ότι εδώ πέρα [07:19] τα *μορφοσυντακτικά* χαρακτηριστικά που έχω σημειώσει είναι εντολές για ερμηνεία στα νοπτικά συστήματα. Δηλαδή ότι το ‘τουριστριών’ πρέπει να είναι ουσιαστικό (θα δούμε τι θα πει ουσιαστικό), πρέπει να είναι θηλυκού γένους (όντως είναι τουρίστριες, δηλαδή είναι γυναίκες και όχι άντρες), πληθυντικός (δηλαδή πολλές και όχι μία) και βέβαια το προβληματάκι με τη γενική· θυμηθείτε τι σας είπα για την πτώση, η πτώση δεν είναι νοπτική κατηγορία, δεν είναι καθόλου σαφές τι είδους εντολή στα νοπτικά συστήματα δίνει το χαρακτηριστικό “γενική”.

Το χαρακτηριστικό ως αναλυτική κατηγορία ξεκινάει στην Πράγα, στη σχολή της Πράγας, τη δεκαετία του '20 και του '30 –του προηγούμενου αιώνα– και είναι μία από τις μεγαλύτερες κατακτήσεις στην περιγραφή και στην ερμηνεία της γλωσσικής δομής που μας έδωσε η γλωσσολογία του 20ού αιώνα. Πατέρες της ιδέας του χαρακτηριστικού –της έννοιας του χαρακτηριστικού– είναι οι γλωσσολόγοι [Roman Jakobson] (Ρόμαν Γιάκομπσον) [00:43] –μεγάλοι γλωσσολόγοι– και [Nicolai Trubetzkoy] (Νικολάι Τουμπεςκόι) [00:52].

Οι Γιάκομπσον και Τουμπεςκόι ασχολήθηκαν κυρίως με τα φωνολογικά χαρακτηριστικά. Προσπάθησαν με μεγάλη επιτυχία να κατανοήσουν πώς είναι οργανωμένα τα φωνολογικά συστήματα –τα συστήματα τεμαχίων, *φωνημάτων* όπως ήταν τότε ο όρος– μ' έναν τρόπο σαν αυτό που σας έδειξα στο προηγούμενο βίντεο, μιλώντας για το [k]. Και ο Τουμπεςκόι και ο Γιάκομπσον, και όλη η υπόλοιπη σχολή, αλλά και οι περισσότεροι γλωσσολόγοι έκτοτε, είτε αντιλαμβάνονται τα χαρακτηριστικά ως specs –ως προδιαγραφές– είτε ως εντολές για άρθρωση, θεωρούν ότι το υλικό της φωνολογίας είναι τα χαρακτηριστικά. Το ίδιο αργότερα υποστηρίχθηκε –και εξακολουθεί να υποστηρίζεται– για τη σύνταξη· ότι η σύνταξη δομεί αντικείμενα τα οποία αποτελούνται, απαρτίζονται, από χαρακτηριστικά. Είναι αυτό που είπα στο προηγούμενο βίντεο, ότι *τα χαρακτηριστικά είναι η ύλη της γλώσσας*, ακριβώς επειδή είναι εντολές για ερμηνεία· *αρθρωτικές εντολές και νοηματικές, σημασιολογικές*.

Στην αντίληψη του Γιάκομπσον και Τουμπεςκόι, οι οποίοι ήταν *δομιστές* και δουλεύανε στο ευρύτερο διανοητικό και επιστημολογικό κίνημα του *δορισμού*, τα χαρακτηριστικά γίνονται αντιληπτά ως *δυαδικά* [02:30]. Τι θα πει δυαδικά; Θα πει ότι έχουν δύο τιμές, συν/πλην [+/-], οι οποίες είναι *αντιθετικές* [02:40]. Άρα είναι δυαδικά και αντιθετικά τα χαρακτηριστικά [02:45] στην παράδοση του δορισμού. Αν έχετε εξοικείωση με λ.χ. την ανθρωπολογία του Lévi-Strauss (Λεβί-Στρος) θα θυμάστε ότι όλος ο δορισμός είναι δομημένος πάνω στη λογική του συν/πλην – παρουσία/έλλειψη–, την οποία δεν αντιλαμβάνεται μόνο ως *διαφορά*, αλλά ως *αντίθεση*. Δεν υπάρχει απλή διαφορά, υπάρχει αντίθεση μεταξύ παρουσίας και απουσίας. Εν πάση περιπτώσει, αυτός είναι ο δορισμός και με τη λογική του δορισμού έχουμε την πρώτη *θεωρία των χαρακτηριστικών που γίνονται αντιληπτά ως δυαδικά, ως αντιθετικά*.

Να σας δώσω ένα παράδειγμα πώς λειτουργεί αυτό το πράγμα. Σκεφτείτε τα φωνήεντα όπως “ο” και “ου”. Αν δείτε τα χείλη μου [καθώς προφέρουν τα] “ο” και “ου”, είναι στρογγυλά. Άρα με βάση το δυαδικό σύστημα αντιθετικών τιμών για κάθε χαρακτηριστικό, έχουμε μία τιμή [+στρογγυλό] [03:55] και μία τιμή [-στρογγυλό] [04:02] για το χαρακτηριστικό [στρογγυλό]. Φωνήεντα όπως τα /o/ [04:07] ή /ɔ/ [04:09] ή /u/ [04:11] έχουν την τιμή [+στρογγυλό]. Φωνήεντα όπως /a/ [04:15], /i/ [04:16], /e/ [04:18] κ.ο.κ. έχουν την τιμή [-στρογγυλό]. Ερώτηση: Γιατί έτσι και όχι ανάποδα; Γιατί η τιμή [+στρογγυλό] [04:31] είναι αυτή που έχει σημασία για συγκεκριμένους κανόνες. Υπάρχουν γλώσσες οι οποίες φωνολογικά έχουν κανόνες οι οποίοι αφορούν μόνο τα στρογγυλά φωνήεντα και όχι τα υπόλοιπα. Με την ίδια λογική που για παράδειγμα, αν έχετε μία αντίθεση μεταξύ άρνησης και μη άρνησης, το χαρακτηριστικό σας

θα είναι [+άρνηση/-άρνηση] και όχι [+κατάφαση/-κατάφαση], δεδομένου ότι η άρνηση είναι μία κατηγορία γραμματική για την οποία υπάρχουν συγκεκριμένοι κανόνες (πότε μπαίνει η άρνηση, πώς λειτουργεί, τι κάνει στο βοηθητικό ρήμα κ.λπ.). Γυρνώντας στο απλούστερο παράδειγμα –εδώ πέρα το φωνολογικό– ο τρόπος που κατασκευάζονται τα συστήματα δυαδικών χαρακτηριστικών αντιθετικού χαρακτήρα (με τιμές +/-) είναι: παίρνουμε το γνώρισμα, για το οποίο υπάρχουν κανόνες –φωνολογικοί εν προκειμένω–, του δίνουμε την αξία συν (+) και ό,τι δεν έχει αυτό το γνώρισμα παίρνει την αξία πλην (-), είναι πάρα πολύ απλό. Με αυτή τη λογική μπορεί κανείς να φτιάξει – και έχει γίνει άλλωστε– χαρακτηριστικά για οτιδήποτε. Δηλαδή αν πάτε σε ένα σαντουισάδικο θα μπορούσατε να φτιάξετε χαρακτηριστικά [+χορτοφαγικό/- χορτοφαγικό]. Γιατί; Γιατί το χορτοφαγικό είναι η εξειδικευμένη, η *μαρκαρισμένη* όπως λέμε στη γλωσσολογία επιλογή, άρα σ’ αυτήν θα δώσουμε την αξία συν (+). Κάπως έτσι δουλεύει λοιπόν το δυαδικό σύστημα με τις αντιθετικές αξίες [06:21].

Αργότερα, γύρω από τη φωνολογική σχολή που αναπτύχθηκε στη δεκαετία του ’60 στη Βοστώνη (στο MIT) γύρω από τον [Morris Halle], έναν από τους μεγαλύτερους εν ζωή φωνολόγους [06:37], αναπτύχθηκε ένα άλλο σύστημα χαρακτηριστικών, το οποίο έχει [μοναδιαία] χαρακτηριστικά [06:48], οπότε πλέον δεν έχουμε ένα αντιθετικό σύστημα αλλά ένα [στερητικό] σύστημα [06:53]. Πώς λειτουργεί αυτό; Πάρα πολύ απλά: αν κάτι δεν είναι [[στρογγυλό]] [07:05] – από τα φωνήεντα εννοώ–, δεν είναι στρογγυλό· αν κάτι είναι, απλώς έχει το χαρακτηριστικό [στρογγυλό] και τέλος [07:06]. Οπότε δεν υπάρχει η ανάγκη να καταφεύγουμε σε προσδιορισμούς [-στρογγυλό]. Σκεφτείτε το κι αλλιώς: αν το [k] είναι ένα κλειστό –όπως είπαμε– σύμφωνο, αρκεί να πει κανείς ότι το [k] είναι κλειστό, όπως το κάναμε άλλωστε και στο προηγούμενο βιντεάκι. Δεν χρειάζεται να πιάσει και όλα τα υπόλοιπα σύμφωνα και να τα μαρκάρει ως [-κλειστά]. Αυτή είναι η λογική πίσω από το μοναδιαίο σύστημα χαρακτηριστικών που είναι στερητικού χαρακτήρα.

Εδώ πέρα όμως έχουμε προβλήματα. Έχουμε προβλήματα όταν προσπαθούμε να πάμε πέρα από απλές φωνολογικές διαφορές. Θα σας φέρω ένα πολύ απλό παράδειγμα. Σκεφθείτε την κατηγορία του [αριθμού] [08:03]· ποιος είναι ο ορθός τρόπος [08:05] να διατυπώσουμε τη διαφορά μεταξύ των αριθμών; Αν το πάμε με το δυαδικό σύστημα πρέπει να είναι [[+/- ενικός]] [08:20], ή πρέπει να είναι [[+/- πληθυντικός]] [8:24]; Θα μου πείτε, με βάση αυτά που ανέφερα πριν, ότι πρέπει να διαλέξουμε ποιος από τους δύο αριθμούς συμμετέχει σε συγκεκριμένους κανόνες και να κάνουμε την επιλογή μας μεταξύ αυτού [[+/- ενικός]] [08:43] ή αυτού [[+/- πληθυντικός]] [08:44]· με τη μόνη διαφορά ότι δεν είναι καθόλου ξεκάθαρο ποιος από τους δύο αριθμούς –ο ενικός ή ο πληθυντικός [08:53]– είναι πιο μαρκαρισμένος ώστε να κάνουμε την επιλογή μας.

Αντίστοιχα προβλήματα [09:00] ανακύπτουν και αν πάμε με το *στερητικό σύστημα*, αν δηλαδή θέλουμε να προτείνουμε *μοναδιαία χαρακτηριστικά*. Υπάρχει ας πούμε το χαρακτηριστικό [[ενικός]] [09:09] και η απουσία του σημαίνει [[πληθυντικός]]; Ή υπάρχει το χαρακτηριστικό [πληθυντικός] [09:20] με την απουσία του να σημαίνει [ενικός]; Καμία από τις δύο απαντήσεις δεν είναι ικανοποιητική [09:27], δεδομένου ότι, όπως θα δούμε και στη συνέχεια, στις ανθρώπινες γλώσσες έχουμε [ενικό] [9:37], [πληθυντικό] [09:41], αλλά κάποιες γλώσσες έχουν [δυϊκό] [09:43], [τριϊκό] [09:47] –όχι τριαδικό! τριϊκό–, αλλά και άλλους αριθμούς [09:49]. Άρα, απλές λύσεις με όρους είτε ενός ξεκάθαρου

δυσδικού αντιθετικού συστήματος [09:59] είτε με όρους ενός μοναδιαίου στερητικού συστήματος [10:02], δεν μπορούν να περιγράψουν την πλήρη γκάμα των αλληλεπιδράσεων μεταξύ των χαρακτηριστικών.

Ας δούμε λοιπόν αν υπάρχουνε τρόποι –και θα μιλήσω για δύο τρόπους– να πάμε πέρα από την αντίθεση μεταξύ δυαδικών/αντιθετικών και μοναδιαίων/στερητικών χαρακτηριστικών.

Ένας αρκετά διαδεδομένος τρόπος και πολλά υποσχόμενος είναι, όταν μιλάμε για χαρακτηριστικό, να μιλάμε για ένα ζεύγος που το διακρίνει το γνώρισμα [00:31], το οποίο μπορεί να πάρει συγκεκριμένες τιμές |[γνώρισμα: τιμή]| [00:37]. Στην περίπτωση μας θα είχαμε λ.χ. το γνώρισμα “αριθμός” [00:46], το οποίο θα μπορούσε να πάρει την τιμή “ενικός” |[αριθμός: ενικός]| [00:51], “πληθυντικός” |[αριθμός: πληθυντικός]| [01:02], “δυϊκός” |[αριθμός: δυϊκός]| [01:17] κ.ο.κ.

Αυτό το σύστημα έχει το πλεονέκτημα ότι οι προσδιορισμοί ενικός, πληθυντικός, δυϊκός κ.λπ. δεν είναι απομονωμένοι, ξεκάρφωτοι χαρακτηρισμοί, αλλά ανήκουν σε μία κατηγορία χαρακτηριστικών, όπως αυτή ορίζεται από το γνώρισμα – εν προκειμένω, αριθμός. Άρα, μπορεί να υπάρχει λ.χ. αλληλεπίδραση μεταξύ ενικού αριθμού και πληθυντικού αριθμού, γιατί δεν είναι μήλα και πορτοκάλια, αλλά είναι δύο διαφορετικές τιμές του ίδιου γνωρίσματος.

Εδώ πέρα δημιουργείται ένα πρόβλημα όμως και το πρόβλημα είναι το εξής: Κατά πόσο αυτό αποτελεί ερμηνεία ή είναι μια απλή περιγραφή λίγο πιο τυπική, λίγο πιο συμμαζεμένη. Τι θέλω να πω; Ένα σύστημα όπως αυτό εδώ δεν κάνει καθόλου προβλέψεις για το τι περιμένουμε να υπάρχει, τι περιμένουμε να μην υπάρχει· δεν μας δίνει κανενός είδους κατευθύνσεις όσον αφορά πιθανούς και –ακόμα κυριότερα– δυνατούς γλωσσικούς κανόνες, όπως αυτοί εκφράζονται μέσα από τα χαρακτηριστικά. Με δυο λόγια, μπορώ να συνεχίσω να βάζω τιμές, όπως αριθμός τριικός |[αριθμός: ...]| [02:51] που υπάρχει, [αριθμός] τετραδικός κ.λπ., 5, 6, 7, 8, 9, 10; Σε καμία περίπτωση ξέρουμε ότι δεν υπάρχει ανθρώπινη γλώσσα, η οποία να έχει ξεχωριστό αριθμό για πάνω από 4. Άρα, εδώ πέρα έχουμε έναν τρόπο να περιγράψουμε μια κατάσταση [03:13], αλλά όχι να την ερμηνεύσουμε.

Ένα δεύτερο ζήτημα είναι το εξής: Όταν έχουμε πολλά χαρακτηριστικά, πώς αλληλεπιδρούν αυτά μεταξύ τους; Αλληλεπιδρούν αυτά μεταξύ τους ή απλώς συνυπάρχουν; Θυμηθείτε τα χαρακτηριστικά του φωνολογικού τεμαχίου [k] [03:34]. Είχα φτιάξει μια στήλη “σύμφωνο” |[σύμφωνο]| [03:41], “κλειστό” |[κλειστό]| [03:47], “άηχο” |[άηχο]| [03:52], “υπερωικό” |[υπερωικό]| [04:00]. Έφτιαξα μια στήλη [04:04] η οποία είναι (αν θέλετε) ένας κατάλογος από χαρακτηριστικά (εδώ πέρα, βλέπετε χρησιμοποιήσα μοναδιαία χαρακτηριστικά, όπως και την προηγούμενη φορά) και αυτό είναι όλο. Υπάρχει κάποιου είδους αλληλεπίδραση μεταξύ λ.χ. του “κλειστού” με το “υπερωικό”; Στην περίπτωση των φωνολογικών χαρακτηριστικών, δεν είναι απαραίτητο να υπάρχει. Αλλά τι συμβαίνει σε περιπτώσεις μορφολογικών και συντακτικών χαρακτηριστικών; Υπάρχουν κάποιες γενικεύσεις που μπορούμε να κάνουμε ή απλώς περιγράψουμε μία κατάσταση, χρησιμοποιώντας ωραίες ετικέτες μέσα σε αγκύλες;

Μία απάντηση σ' αυτό το ερώτημα δίνεται από τις Heidi Harley (Χάιντι Χάρλεϊ) και Elizabeth Ritter (Ελίζαμπεθ Ρίτερ), οι οποίες, αρχές του 21ου αιώνα, δημιούργησαν... μάλλον όχι “δημιούργησαν”, δεν είναι δικής τους εμπνεύσεως, αλλά έδωσαν πολύ βάρος στην ανάπτυξη ενός συστήματος δομής χαρακτηριστικών. Ισχυρίζονται δηλαδή ότι τα χαρακτηριστικά δεν είναι απλώς ταμπελίτσες, όπως είναι εδώ [05:21], σε μία στήλη, παρά είναι δομές και ότι μεταξύ τους υπάρχουν σχέσεις αλληλεξάρτησης. Θα χρησιμοποιήσουμε το συγκεκριμένο παράδειγμα που έχουμε εδώ, το οποίο καλύπτει μια πολύ μικρή περιοχή (καλύπτει το τι είδους χαρακτηριστικά μπορούμε να έχουμε σε αντωνυμίες), για να σας δείξω πώς θα μπορούσε να λειτουργήσει ένα τέτοιο σύστημα, [δομών χαρακτηριστικών], [05:47] και πώς αυτό το σύστημα θα μπορούσε να κάνει προβλέψεις και μάλιστα προβλέψεις οι οποίες είναι διαψεύσιμες, κάτι το οποίο θέλουμε στην επιστήμη· θέλουμε οι προβλέψεις που κάνουμε να μπορούν να διαψευστούν, γιατί αν έχεις μη διαψεύσιμες προβλέψεις, τότε δεν έχεις επιστήμη, έχεις αστρολογία.

Λοιπόν, τι έχουμε εδώ πέρα [06:12]; Έχω ότι μια [αντωνυμία] έχει από κάτω μια δομή από χαρακτηριστικά — το δέντρο που βλέπετε εδώ πέρα είναι η μέγιστη δυνατή, η πιο σύνθετη δυνατή δομή. Έχουμε χαρακτηριστικά συμμετέχοντος [06:28] που είναι το [πρόσωπο], για να το πούμε απλά [06:33], έχουμε χαρακτηριστικά [06:35] [αριθμού] [06:39] (χρησιμοποιώ τους πιο γνωστούς όρους) και [γένους] [06:45] — εντάξει, δεν είναι ακριβώς γένος πάντα [06:49], αλλά ας το ονομάσουμε “γένος” χάριν ευκολίας.

Το σύστημα δουλεύει ως εξής, ας πάρουμε το “πρόσωπο”: Θεωρείται ότι το απλούστερο δυνατό σύστημα έχει χαρακτηριστικά προσώπου [07:05] και κάνει τη διάκριση... Καταρχήν, αν δεν υπάρχει καθόλου χαρακτηριστικό προσώπου, έχουμε τρίτο πρόσωπο, διότι τρίτο πρόσωπο σημαίνει έλλειψη προσώπου. Το πρόσωπο είναι μια κατηγορία η οποία αφορά μόνο τους συμμετέχοντες στο επικοινωνιακό γεγονός, δηλαδή τον [ομιλητή] [07:31] και τον (ας πούμε) [ακροατή] [07:34]. Άρα, όταν λέμε “τρίτο πρόσωπο” εννοούμε “μη πρόσωπο”.

Ας δούμε λοιπόν πώς λειτουργεί το πρόσωπο –participant (συμμετέχων) εδώ πέρα– στο σύστημα των Χάρλεϊ και Ρίτερ. Αν δεν έχουμε καθόλου πρόσωπο, είπαμε είμαστε στο τρίτο πρόσωπο. Ας πούμε ότι έχουμε ένα χαρακτηριστικό προσώπου. Τότε, η αντίθεση θα είναι μεταξύ του αμαρκάριστου, του βασικού χαρακτηριστικού, που είναι εδώ πέρα ο ομιλητής [08:01] –που θα είναι το πρώτο πρόσωπο– και του να έχουμε απλώς χαρακτηριστικό προσώπου· ένα χαρακτηριστικό προσώπου το οποίο δεν είναι ο ομιλητής, θα είναι μοιραία ο ακροατής. Ένα τέτοιο σύστημα έχουμε στα ελληνικά, δηλαδή έχουμε πρώτο πρόσωπο που είναι συμμετέχων/ο ομιλητής, [και] ένα δεύτερο πρόσωπο που είναι κάποιος που συμμετέχει στο επικοινωνιακό γεγονός, αλλά δεν είναι ο ομιλητής. Και αυτή είναι η αντίθεση που έχουμε στα ελληνικά και στις περισσότερες ευρωπαϊκές γλώσσες· είναι η αντίθεση μεταξύ ομιλητή και κάποιου συμμετέχοντος που δεν είναι ομιλητής.

Εδώ πέρα όμως, οι Χάρλεϊ και Ρίτερ –και εδώ είναι το ενδιαφέρον– έχουν και ένα χαρακτηριστικό ακροατή [08:47]. Και φυσικά, το ερώτημα είναι: γιατί; αφού με τα χαρακτηριστικά participant (συμμετέχων) [08:53] –προσώπου δηλαδή– και ομιλητή [08:55] μπορούμε μια χαρά να βγάλουμε τις γλώσσες της Ευρώπης και πολλές άλλες. Η

απάντηση είναι ότι χρειαζόμαστε ένα ξεχωριστό χαρακτηριστικό ακροατή, γιατί σε κάποιες γλώσσες έχουμε την εξής διάκριση [09:09]: Έχουμε τον ομιλητή [09:13] πρώτο πρόσωπο και πρώτο πληθυντικό, όταν το πρώτο πληθυντικό σημαίνει “εγώ και κάποιοι άλλοι”. έχουμε το χαρακτηριστικό ακροατή [09:27], όταν σημαίνει “εσύ” ή “εσείς”. Και σ’ αυτές τις γλώσσες [09:34], όταν συνδυάσουμε τα δύο χαρακτηριστικά, έχουμε αυτό που λέμε [τέταρτο πρόσωπο] [09:42]· το “τέταρτο πρόσωπο” είναι “εγώ κι εσύ”, το οποίο στις δικές μας γλώσσες το διατυπώνουμε χρησιμοποιώντας πρώτο πληθυντικό. Αλλά στις δικές μας γλώσσες, το πρώτο πληθυντικό τσουβαλιάζει μαζί το “εγώ και εσύ” και το “εγώ και κάποιοι άλλοι”. Στις γλώσσες στις οποίες υπάρχει ξεχωριστό χαρακτηριστικό ακροατή, όπως εδώ [10:11], υπάρχει η δυνατότητα να γίνει διάκριση –και γίνεται η διάκριση– μεταξύ πρώτου πληθυντικού “εγώ και κάποιοι άλλοι” και του λεγόμενου τέταρτου προσώπου “εγώ και εσύ και ενδεχομένως και κάποιοι άλλοι”.

Παρακάτω βλέπουμε κάτι πολύ ενδιαφέρον. Βλέπουμε ότι, σύμφωνα με αυτό το σύστημα εδώ πέρα, δεν μπορεί μία γλώσσα να έχει χαρακτηριστικά γένους [10:33] σε μια αντωνυμία αν δεν δηλώνει χαρακτηριστικά αριθμού [10:37]. Αυτό είναι μία πολύ συγκεκριμένη εμπειρική πρόβλεψη, η οποία μπορεί να διαψευσθεί αν βρεθούνε δεδομένα τα οποία θα μας δείχνουν ότι η γλώσσα χ έχει τη διάκριση γένους πάνω στις αντωνυμίες της, αλλά δεν έχει διάκριση αριθμού. Μέχρι στιγμής, δεν έχουμε βρει αντιπαράδείγματα.

Επίσης, βλέπουμε ότι εδώ πέρα [11:01], το σύστημα Χάρλεϊ και Ρίτερ μάς δίνει τη δυνατότητα –δεν θέλω να μπω σε λεπτομέρειες– να έχουμε ενικό, πληθυντικό, διϊκό μόνο αν έχουμε πληθυντικό –δηλαδή, η ύπαρξη διϊκού προϋποθέτει την ύπαρξη πληθυντικού– αλλά και να έχουμε και άλλους αριθμούς, για τους οποίους όμως προϋποτίθεται η ύπαρξη πληθυντικού.

Σε γενικές γραμμές, ένα τέτοιο σύστημα [11:34], όπως το σύστημα δομών χαρακτηριστικών των Χάρλεϊ και Ρίτερ, μας δίνει τη δυνατότητα να κάνουμε συγκεκριμένες προβλέψεις σχετικά με το πώς αλληλεπιδρούν τα χαρακτηριστικά μεταξύ τους. Και αυτό μπορούμε να το κάνουμε, ακριβώς γιατί υποθέτουμε ότι κάποια χαρακτηριστικά, για να υπάρχουν σε μια συγκεκριμένη γραμματική, προϋποθέτουν την ύπαρξη άλλων χαρακτηριστικών [12:00] – όπως είπαμε, το γένος [12:02] με τον αριθμό.

Όσα είδαμε σχετικά με τα χαρακτηριστικά μέχρι στιγμής, μας πηγαίνουν προς μια κατεύθυνση, η οποία κατεύθυνση είναι η εξής: Παίρνοντας στα σοβαρά τα χαρακτηριστικά μπορούμε να διατυπώσουμε με μεγαλύτερη ακρίβεια και περισσότερη σαφήνεια τις περιγραφές μας για τη γλώσσα –είδατε πόσο σημαντικό είναι να ‘χουμε το σωστό γνώρισμα και να δώσουμε τις αντίστοιχες αξίες στα χαρακτηριστικά που υποθέτουμε– κι επιπλέον έχοντας τα σωστά χαρακτηριστικά (όπως θα δούμε παρακάτω, ιδίως την επόμενη εβδομάδα) μπορούμε να κάνουμε τις σωστές γενικεύσεις όσον αφορά τη γραμματική. Δεν μπορούμε να κάνουμε τις σωστές γενικεύσεις και δεν μπορούμε να διατυπώσουμε τους γραμματικούς κανόνες σωστά αν δεν έχουμε μία καλή εικόνα των χαρακτηριστικών που απαρτίζουν –θυμηθείτε, μιλήσαμε για τα χαρακτηριστικά ως *άτομα* της γλώσσας– τη γλώσσα καθεαυτή. Υπάρχει λοιπόν μια σειρά από ερωτήματα και τουλάχιστον τέσσερα από αυτά είναι:

- Πόσα χαρακτηριστικά υπάρχουν; Είναι καμιά εικοσαριά; Είναι καμιά πεντακοσαριά; Όταν λέω πόσα χαρακτηριστικά εννοώ και φωνολογικά και μορφοσυντακτικά.
- Δεύτερον: Ποια είναι αυτά τα χαρακτηριστικά; Δεν είναι τόσο εύκολη η ερώτηση να απαντηθεί, όπως είδατε. Δεν μπορούμε απλώς να πούμε ενικός, πληθυντικός, τριϊκός, κ.λπ. Δεν λειτουργεί έτσι. Είδαμε το προηγούμενο βίντεο ότι π.χ. ο δυϊκός προϋποθέτει την ύπαρξη πληθυντικού. Και μάλιστα, κάτι το οποίο δεν ανέφερα είναι ότι σε πάρα πολλές γλώσσες, μορφολογικά ο δυϊκός μοιάζει σαν να βάλεις τον ενικό και τον πληθυντικό μαζί. Άρα είναι πολύ πιο πονηρή και πολύ πιο δύσκολη η απάντηση στην ερώτηση: “ποια χαρακτηριστικά υπάρχουν”.
- Μια άλλη ερώτηση είναι, κατά πόσο αυτά τα χαρακτηριστικά είναι καθολικά. Σας υπενθυμίζω ότι όταν λέμε ‘καθολικά’ δεν εννοούμε ότι πρέπει όλες οι γλώσσες να τα περιλαμβάνουν στις γραμματικές τους, εννοούμε όμως ότι είναι εκεί πέρα και μπορούν να χρησιμοποιηθούν. Κι αυτή η ερώτηση είναι δύσκολη. Είναι δύσκολη γιατί φαίνεται –κάποιες φορές– ότι οι συγκεκριμένες γλώσσες έχουν χαρακτηριστικά τα οποία δεν [τα] βρίσκουμε σε άλλες γλώσσες. Άρα πρόκειται για μία εξαιρετικά σπάνια εμφάνιση ενός κατά τα άλλα καθολικού χαρακτηριστικού ή είναι ένα γνώρισμα –με τις διάφορες αξίες του– το οποίο επί τούτου έφτιαξε, αν θέλετε, η συγκεκριμένη γλώσσα; Υπάρχει πολύ έντονος προβληματισμός σ’ αυτό το θέμα στο πρόσφατο έργο του Ian Roberts (Ian Ρόμπερτς), που είναι γλωσσολόγος στο Cambridge (Κέιμπριτζ).
- Μια άλλη ερώτηση είναι, κατά πόσο *γενικά* μπορούμε να πούμε ότι τα χαρακτηριστικά είναι καθολικά. Κάποια πρέπει να είναι, φαίνεται ότι είναι. Θυμηθείτε και τους προβληματισμούς όσον αφορά τη γλωσσική ποικιλότητα: τη διαφορά μεταξύ χαρτογραφικών προσεγγίσεων, προσεγγίσεων στην ενότητα 3.3 όπου έγινε λόγος για ρεπερτόρια χαρακτηριστικών, αλλά και διαφορετικές προσεγγίσεις, αυτές των πεδίων, όπου το ζητούμενο δεν είναι να ‘χουμε τα ίδια χαρακτηριστικά σ’ όλες τις γλώσσες αλλά οτιδήποτε θα ικανοποιήσει

βασικές ανάγκες των δύο συστημάτων (των αρθρωτικών και των νοητικών) κι από κει και πέρα η γραμματική ας χρησιμοποιήσει ό,τι μέσα έχει.

Η ερώτηση φυσικά που κολλάει σ' όλα αυτά είναι, κατά πόσο μπορούμε έτσι απλοϊκά να πούμε ότι τα χαρακτηριστικά είναι τα *καθολικά υλικού*. Θυμηθείτε τη διαφορά μεταξύ καθολικών υλικού στην ενότητα 3.1 και *καθολικών δομής*. Ελπίζω να έγινε σαφές ότι από τη μια είναι μεγάλη πρόοδος της γλωσσολογίας του 20ού αιώνα η ανακάλυψη των χαρακτηριστικών και η χρήση τους ως αναλυτικής κατηγορίας στις γραμματικές περιγραφές και στην ερμηνεία των γραμματικών φαινομένων, αλλά από την άλλη ότι υπάρχουνε υπερβολικά πολλά αναπάντητα ερωτήματα, κάποια από τα οποία θα απαντηθούν με μία πιο ολοκληρωμένη θεωρία γραμματικών χαρακτηριστικών και πολλά από τα οποία –πάρα πολλά από τα οποία– θα απαντηθούν με περισσότερη εις βάθος τυπολογική ανάλυση.

V4.3.1 Γλωσσικές κατηγορίες.

<https://youtu.be/9ex7GP5z-bg>

////////// απομαγνητοφώνηση | Lemonia9 + αντιπαραβολή | krasisi //

Αν τα γραμματικά χαρακτηριστικά είναι τα *άτομα* της γλώσσας, τότε οι γραμματικές κατηγορίες είναι τα *μόριά* της. Αυτή είναι μια μεταφορά παιδαγωγικού χαρακτήρα, που σας δίνει μια ιδέα για το πώς οργανώνουμε τα χαρακτηριστικά σε κατηγορίες στη γραμματική – στη μορφολογία και στη σύνταξη πιο συγκεκριμένα. Πρόκειται για μια απλή μεταφορά, δεν υπαινίσσεται ούτε συνεπάγεται ισχυρισμούς ότι η γλώσσα είναι οργανωμένη όπως είναι η ύλη, δηλαδή σε άτομα και μόρια, και σε γενικές γραμμές καλό είναι στις επιστήμες να μην παίρνουμε πάρα πολύ στα σοβαρά τις μεταφορές μας. Οι γραμματικές κατηγορίες, λοιπόν, είναι τα μόρια της γλώσσας. Σε αυτή την ενότητα θα περιηγηθούμε τις γραμματικές κατηγορίες και θα προσπαθήσουμε να δούμε λίγο τι είναι και τι κάνουν.

Ξεκινάμε με τις λεγόμενες *λεξικές κατηγορίες* [00:58], που είναι οι –σε όλους μας γνώριμες– κατηγορίες: του *|ουσιαστικού|*, του *|ρήματος|* και του *|επιθέτου|*. Σε γενικές γραμμές, οι λεξικές κατηγορίες (ουσιαστικά, ρήματα, επίθετα) καταδηλώνουν έννοιες οι οποίες –πολύ χοντρικά– λέμε ότι αφορούν τον έξω κόσμο. Με άλλα λόγια, τα ουσιαστικά, τα ρήματα και τα επίθετα ανταποκρίνονται σε έννοιες του ανθρώπινου νου, οι οποίες σε γενικές γραμμές μιλάνε ή τις χρησιμοποιούμε για να μιλήσουμε, για να κατανοήσουμε και να στοχαστούμε τον έξω κόσμο. Οι φιλόσοφοι της γλώσσας θα έχουν αρκετές αντιρρήσεις –δικαίως– και εύλογες αντιρρήσεις σε μια τόσο υπεραπλουστευτική παρουσίαση, αλλά μπορεί κανείς να κρατήσει το ότι *οι λεξικές κατηγορίες καταδηλώνουν έννοιες* – ό,τι κι αν είναι οι έννοιες.

Δίπλα στις λεξικές κατηγορίες υπάρχουν οι *λειτουργικές κατηγορίες* [02:11]. Οι λειτουργικές κατηγορίες ανήκουν στη γλώσσα καθαυτή –δεν είναι αναγκαίες με τον τρόπο που σκεφτόμαστε ότι οι λεξικές κατηγορίες είναι αναγκαίες επειδή καταδηλώνουν έννοιες– και οι λειτουργικές κατηγορίες περιλαμβάνουν:

- την *|κτήση|* [02:39],
- την *|οριστικότητα|*

(έχουμε μιλήσει σχεδόν γι' αυτές: η κτήση εκφράζει μια σχέση κτήσης και στα ελληνικά πραγματώνεται με το ρήμα 'έχει', με τη γενική κ.λπ., η οριστικότητα στα ελληνικά πραγματώνεται κυρίως με το οριστικό άρθρο κ.ο.κ.)

- Επίσης, έχουμε [03:09] την *|όψη|*: η όψη αφορά τη διάρκεια ενός γεγονότος που φτιάχνει, που *σαρκώνει*, που χτίζει ένα ρήμα.
- Υπάρχει ο *|χρόνος|* [03:23], ο οποίος τοποθετεί αυτό το γεγονός μέσα στον χρόνο, αφορά χρονικότητα δηλαδή και όχι τη διάρκεια του ίδιου του γεγονότος.

- Έχουμε βεβαίως την *[έγκλιση]* [03:37] και την *[τροπικότητα]*· αυτές πάνε μαζί συνήθως. Η έγκλιση είναι η κατηγορία που αφορά κατά πόσο κάτι είναι δήλωση, άρα αληθές/ψευδές, ή κάτι το οποίο είναι μη πραγματικό (ή αντίθετο του πραγματικού) ή ευχή – θυμηθείτε τις εγκλίσεις της αρχαίας: *οριστική, υποτακτική, ευκτική*. Η τροπικότητα, που γραμματικοποιείται σε πάρα πολλές γλώσσες, αφορά δυνατότητες και υποχρεωτικές καταστάσεις. Στα ελληνικά η τροπικότητα συνήθως εκφράζεται –συνήθως– με το ‘μπορώ’ (όταν λέμε ότι “αυτό το αυτοκίνητο μπορεί να πιάσει 100 χμ”, μιλάμε για μία δυνατότητα), αλλά πρόκειται για πολύ σοβαρές και –αν θέλετε– θεμελιώδεις γραμματικές κατηγορίες.
- Επίσης, εκτός από την όψη, τον χρόνο, την έγκλιση και την τροπικότητα, υπάρχει [04:49] η *[προσλεκτική δύναμη]*. Η προσλεκτική δύναμη είναι η κατηγορία που αφορά το κατά πόσο κάτι είναι ερώτηση ή μη.
- Τέλος, υπάρχει η κατηγορία της *[διαβάθμισης]* [05:06] (λειτουργική κατηγορία κι αυτή), η οποία ακριβώς διαβαθμίζει αυτό το οποίο εκφράζουν τα επίθετα και στα ελληνικά διατυπώνεται είτε με το ‘πολύ’ ή το ‘πάρα πολύ’, άρα “θερμός - πολύ θερμός - πάρα πολύ θερμός”, με τον συγκριτικό και τον υπερθετικό βαθμό του επιθέτου “θερμός - θερμότερος - ο θερμότερος” (‘θερμότατος’ είναι στα αρχαία ο υπερθετικός). Όλα αυτά είναι ζητήματα διαβάθμισης, όλα αυτά εμπίπτουν στη λειτουργική κατηγορία της διαβάθμισης.

Τώρα, όπως βλέπετε εδώ πέρα [05:52], κάποιες από αυτές τις λειτουργικές κατηγορίες –η απαρίθμηση δεν είναι εξαντλητική, δηλαδή έχουμε αφήσει αρκετές λειτουργικές κατηγορίες οι οποίες υπάρχουν και είναι πολύ σημαντικές σε διάφορες γλώσσες, απλώς εδώ δειγματοληπτικά σας δίνω αυτές–, βλέποντας [λοιπόν] αυτές τις κατηγορίες αντιλαμβανόμαστε ότι κάποιες από αυτές σχετίζονται με την εγκλιτική μορφολογία: στα ελληνικά ο χρόνος (ο χρόνος εκφράζεται μορφολογικά στα ελληνικά) ή και η οριστικότητα (που εκφράζεται με το οριστικό άρθρο). Άλλες πάλι δεν *γραμματικοποιούνται* (όπως λέμε), δεν έχουν τη δική τους γραμματική πραγμάτωση, αλλά σε γλώσσες όπως τα ελληνικά πρέπει να εκφραστούν (ας πούμε) *περιφραστικά* (το παράδειγμα όπως είπαμε και πριν είναι η τροπικότητα). Όσον αφορά την έγκλιση είναι μια μεγάλη και πολύπλοκη ιστορία, όσον αφορά τα ελληνικά, αλλά και αρκετές γλώσσες.

Οπότε: *γραμματικές κατηγορίες είναι οι λεξικές κατηγορίες και οι λειτουργικές κατηγορίες* και θα δούμε στη συνέχεια “τι είναι και τι κάνουν οι λεξικές κατηγορίες”, “τι είναι και τι κάνουν οι λειτουργικές κατηγορίες” και τι άλλο υπάρχει.

Ας δούμε τώρα τις λεξικές κατηγορίες. Είπαμε ότι οι λεξικές κατηγορίες χρησιμοποιούνται για την καταδήλωση εννοιών. Αν θέλουμε να μιλήσουμε για έννοιες όπως 'ύπαρξη', 'μπακλαβάδες', 'θερμότητα', 'κίνηση', οτιδήποτε οποιαδήποτε ενότητα για την οποία θέλουμε να μιλήσουμε πρέπει να διατυπωθεί με λεξικές κατηγορίες.

Η εύλογη ερώτηση είναι: τότε γιατί έχουμε τρεις; γιατί έχουμε δηλαδή ουσιαστικό, ρήμα και επίθετο; Η απάντηση δεν είναι καθόλου εύκολη. Μάλιστα, είναι χαρακτηριστικό ότι ενώ η πιο απλή –φαινομενικά– και η πιο στοιχειώδης –οπωσδήποτε– ερώτηση στη γραμματική θεωρία είναι "ποια είναι η διαφορά ουσιαστικού, ρήματος, επιθέτου;" η απάντηση αποδείχτηκε πάρα πολύ δύσκολη και πάρα πολύ πολύπλοκη. Η γραμματική θεωρία έκανε προόδους στο να απαντήσει την ερώτηση "ποια είναι η διαφορά ουσιαστικού, ρήματος και επιθέτου;" αλλά –όπως κάθε επιστημονική ερώτηση– για να μπορέσει να απαντηθεί χρειάζεται μία θεωρία και τα θεωρητικά μας εργαλεία μας επέτρεψαν, μόλις τα τελευταία 20-30 χρόνια, να καταλήξουμε σε ενδιαφέρουσες απαντήσεις, οι οποίες είναι και τυπολογικά ενδιαφέρουσες. Δηλαδή να μη βλέπουμε τα ουσιαστικά, τα ρήματα και τα επίθετα ως απλά ζητήματα μορφολογίας αλλά ως κάτι βασικό και θεμελιώδες της γλώσσας καθεαυτής, της γραμματικής εν προκειμένω.

Το ουσιαστικό, το ρήμα και το επίθετο, λοιπόν, φαίνεται να κωδικοποιούν διαφορετικές προοπτικές: δηλαδή είναι [ζήτημα προοπτικής] η διαφορά ουσιαστικού, ρήματος και επιθέτου [01:58]. Τι εννοούμε προοπτικής; Για να σας πω τι εννοούμε όταν λέμε προοπτική, θα δούμε λίγο τι λέμε συνήθως ότι είναι η διαφορά μεταξύ ρήματος, ουσιαστικού και επιθέτου.

Οι σχολικές γραμματικές –ή οι πιο *πρόχειρες* προσεγγίσεις στο θέμα– διατείνονται ότι: Τα ουσιαστικά είναι πρόσωπα, ζώα, πράγματα, ιδιότητες και τοπωνύμια και και και... (βάζω κι άλλα μέσα στο κουτί). Τα ρήματα είναι ενέργειες, καταστάσεις, ιδιότητες ενδεχομένως. Τα επίθετα είναι κι αυτά ιδιότητες, οι οποίες κατά κάποιους είναι αυτές ακριβώς που επιδέχονται διαβάθμιση (πολύ ή λίγο) – μιλήσαμε για τη διαβάθμιση πριν, θα ξανάρθουμε. Η απάντηση δεν μπορεί να δοθεί με βάση αυτούς τους όρους γιατί αυτή η απάντηση προϋποθέτει ότι το ουσιαστικό, το ρήμα και το επίθετο είναι τρεις μεγάλοι κουβάδες (τρεις μεγάλοι κάδοι) μέσα στους οποίους ρίχνουμε έννοιες. Δηλαδή, αν είναι κάτι πρόσωπο, τσουπ... το πετάμε στο ουσιαστικό, αν είναι κάτι δυναμική ενέργεια –ξέρω γω, 'τρέχω', 'πηδάω', 'χορεύω'– το βάζουμε στα ρήματα, αν είναι κάτι μια διαβαθμίσιμη ιδιότητα, το πετάμε στα επίθετα.

Δεν λειτουργούν τα πράγματα έτσι. Σκεφτείτε π.χ. τον χορό. Ο χορός είναι μία δυναμική δραστηριότητα – υπάρχει ρήμα 'χορεύω' βεβαίως, υπάρχει και ουσιαστικό 'χορός'. Ο 'γάμος', που στα ελληνικά είναι μόνο ουσιαστικό και δεν παράγεται από ρήμα –δεν είναι ρηματικό ουσιαστικό είναι ένα κανονικό ουσιαστικό–, δεν είναι ούτε πρόσωπο, ούτε πράγμα, ούτε αντικείμενο, ούτε τίποτα, ούτε αφηρημένη έννοια στη σημασία που σημαίνει τη γαμήλια τελετή. Γάμος

είναι ένα γεγονός. Θα περίμενε λοιπόν κανείς να είναι μόνο ρήμα, όμως φυσικά είναι ωραιότατο ουσιαστικό. Και πάει λέγοντας.

Τι εννοούμε λοιπόν όταν λέμε: “οι τρεις κατηγορίες διαφέρουν ως προς την προοπτική”; Εννοούμε ότι, την ίδια έννοια αν τη δούμε από τη σκοπιά του ουσιαστικού, τη βλέπουμε ως κάτι το οποίο μοιάζει με αντικείμενο, αφηρημένο αντικείμενο, με κάτι που έχει όρια, έστω κι αν αυτά τα όρια δεν είναι χειροπιαστά. Το ρήμα δίνει μια προοπτική στην έννοια ως κάτι που θα μπορούσε να εκτείνεται στον χρόνο. Τι ακριβώς κάνουν τα επίθετα είναι αρκετά πιο δύσκολη υπόθεση και τα τελευταία 5-10 χρόνια η έρευνα έχει επικεντρωθεί και στα επίθετα. Πέρα από τις λεπτομέρειες και ενδεχομένως διαφορετικές αναλύσεις, η μεγάλη ανακάλυψη της θεωρητικής γλωσσολογίας αυτόν τον αιώνα, δηλαδή τα τελευταία 17-18 χρόνια, με κομβικό σημείο το έργο του Μαρκ Μπέικερ (Mark Baker) –μια μονογραφία του που εκδόθηκε το 2003– είναι ότι οι λεξικές κατηγορίες δεν είναι μεγάλα κουτιά μέσα στα οποία πετάμε διαφορετικές έννοιες, αλλά είναι διαφορετικές προοπτικές απέναντι στην ίδια έννοια.

Οι λεξικές κατηγορίες είναι πολύ ενδιαφέρουσες από την άποψη ότι –όπως δείχνει η έρευνα των τελευταίων 20-30 ετών– είναι καθολικές, ανήκουν δηλαδή στα απόλυτα καθολικά. Με άλλα λόγια, όλες οι γλώσσες φαίνεται να έχουν ουσιαστικά και ρήματα· και μία αντίθεση ή μία διαφορά, αν θέλετε, ουσιαστικού-ρήματος. Για τα επίθετα, και πάλι τα πράγματα δεν είναι τόσο ξεκάθαρα, αλλά ουσιαστικά και ρήματα θα βρούμε σε όλες τις γλώσσες, αν ξέρουμε και πάλι πώς να ψάξουμε και για τι πράγμα να ψάξουμε και δεν θολώνει τη ματιά μας η μορφολογία, οι γραμματικές ιδιαιτερότητες της μιας ή της άλλης γλώσσας.

Και τι πρέπει να πούμε για τις λειτουργικές κατηγορίες; Είναι κι αυτές καθολικές; Θυμηθείτε τη συζήτηση στην ενότητα 3.3. με τις διάφορες απόψεις, από τη χαρτογραφία των Τσίνκουε και Ρίτσι (κατά την οποία όλες οι λειτουργικές κατηγορίες είναι παρούσες σε όλες τις γλώσσες, απλώς μπορεί να γραμματικοποιούνται ή να μην γραμματικοποιούνται) μέχρι άλλες λύσεις πιο ευέλικτες που αφορούν ρεπερτόρια χαρακτηριστικών, τα οποία η κάθε γραμματική τα συνδυάζει αλλιώς (πράγμα το οποίο μας φέρνει και στη συζήτηση, στην αμέσως προηγούμενη ενότητα, που μιλήσαμε για τα χαρακτηριστικά), το μοντέλο αρχών και παραμέτρων, ή την άποψη της Βίλτσκο, ότι υπάρχουν τέσσερα πεδία τα οποία κάθε γλώσσα πρέπει να γεμίσει, να ικανοποιήσει, να στήσει –πείτε το όπως θέλετε–, κι από κει και πέρα μπορεί να χρησιμοποιεί κάποιες λειτουργικές κατηγορίες ή να χρησιμοποιεί κάποιες άλλες.

Το συμπέρασμα είναι ότι η γλωσσική διαφοροποίηση, οι διαφορές μεταξύ των γραμματικών των επιμέρους γλωσσών βρίσκονται αποκλειστικά, πιθανότατα, στην περιοχή των λειτουργικών κατηγοριών [01:59]. Δηλαδή όλες οι γλώσσες έχουν ρήματα και ουσιαστικά –ενδεχομένως και επίθετα– και εκεί που διαφέρουν είναι οι λειτουργικές τους κατηγορίες, είτε γιατί δεν έχουν όλες οι γλώσσες τις ίδιες λειτουργικές κατηγορίες, είτε γιατί δεν συμπεριφέρονται όλες οι λειτουργικές κατηγορίες με τον ίδιο τρόπο σε όλες τις γλώσσες, είτε γιατί διαφορετικές γλώσσες γραμματικοποιούν μόνο συγκεκριμένες λειτουργικές κατηγορίες και όχι άλλες.

Αυτή η άποψη, ότι οι γλώσσες μεταξύ τους διαφέρουν μόνο όσον αφορά τις λειτουργικές κατηγορίες, είναι η γνωστή ως η *εικασία των Borer-Chomsky* (Μπορέρ-Τσόμσκι), από τα ονόματα δύο γλωσσολόγων, δύο θεωρητικών γλωσσολόγων, της Hagit Borer και του Noam Chomsky.

Αφήνοντας στην άκρη τα τυπολογικά ζητήματα, πρέπει να απαντήσουμε στην ερώτηση: “τι είναι λειτουργικές κατηγορίες και τι κάνουν;”

Υπάρχουν διάφοροι τρόποι να δει κανείς το τι είναι οι λειτουργικές κατηγορίες. Η μία είναι να πει ότι είναι η *κόλλα της γραμματικής*. Οι λειτουργικές κατηγορίες επιτρέπουν τη δημιουργία δομών από ουσιαστικά, ρήματα και επίθετα. Χωρίς λειτουργικές κατηγορίες –αν χρησιμοποιούμε μόνο ουσιαστικά, ρήματα και επίθετα– δεν έχουμε προτάσεις,

δεν έχουμε συντακτικές δομές, σίγουρα δεν έχουμε μορφολογικές δομές, αλλά έχουμε ενός είδους pidgin (πίτζιν), δηλαδή ενός είδους κώδικα που χρησιμοποιούνται απομονωμένες λέξεις και δεν είναι γλώσσα.

Ένας άλλος τρόπος να δούμε το τι είναι οι λειτουργικές κατηγορίες, πέρα από τη μεταφορά της κόλλας, ότι είναι η κόλλα που μας βοηθάει να κολλήσουμε, να φτιάξουμε τις δομές (φεύγω δηλαδή από τα lego και μπαίνουμε στα συναρμολογούμενα με κόλλα – όσοι από σας έχετε κάνει μοντελισμό καταλαβαίνετε τι εννοώ), υπάρχει και η πιο προσεκτική αντίληψη ότι οι λειτουργικές κατηγορίες είναι φορείς γραμματικών χαρακτηριστικών τα οποία είναι απαραίτητα για την ερμηνεία των ουσιαστικών, των ρημάτων και των επιθέτων.

Αυτό έχει και μια άλλη πλευρά, πολύ ενδιαφέρουσα, η οποία είναι η εξής: Ας δούμε πρώτα τα ουσιαστικά· ξεκινάω απ' τα ουσιαστικά γιατί τους έχω αδυναμία (ας τα βάψουμε κίτρινα [04:25], το ουσιαστικό είναι κίτρινο εδώ πέρα). Θα παρατηρήσετε ότι κατηγορίες όπως κτήση [04:29], οριστικότητα [04:30] και θα βάλω εδώ και τον [αριθμό], στο κενό που έχω αφήσει [04:41], συνδυάζονται αποκλειστικά με ουσιαστικά. Αυτή η παρατήρηση δεν είναι καινούρια, την κάνει ο Αριστοτέλης στη *Ρητορική*. Μάλιστα ο Αριστοτέλης ορίζει το ουσιαστικό ως 'αυτό το οποίο έχει αριθμό και γένος', αν θυμάμαι καλά. Αν θυμάμαι καλά, τον αριθμό και το γένος, ή δεν ξέρω αν προσθέτει και άρθρα· εν πάση περιπτώσει. Το σημαντικό εδώ πέρα είναι ότι γραμματικές κατηγορίες όπως κτήση [05:09], οριστικότητα [05:10] και αριθμός, πάνε πακέτο, πάνε παρέα, αποτελούν την αυλή, αποτελούν τη συνοδεία αν θέλετε, την κουστωδιά των ουσιαστικών.

Αντίστοιχα πράγματα μπορούμε να δούμε –ας τα βάλουμε με πρασινάκι– στα ρήματα [05:31]. Η *όψη* [05:34] (που δηλώνει τη διάρκεια του γεγονότος που χτίζει, που σαρκώνει το ρήμα), ο *χρόνος* [05:43] (που φυσικά είναι: παίρνουμε το γεγονός αυτό και το εντάσσουμε σε μια χρονικότητα), η *έγκλιση* και η *τροπικότητα*, [05:49] πάνε πακέτο· είναι η συνοδεία, η κουστωδιά, η αυλή –αν θέλετε να δώσουμε μια πιο βασιλικού τύπου μεταφορά– του ρήματος. Η όψη, ο χρόνος, η έγκλιση και η τροπικότητα είναι κατηγορίες λειτουργικές οι οποίες φέρουν χαρακτηριστικά απαραίτητα για να ερμηνευτεί το ρήμα, και το γεγονός που φτιάχνει το ρήμα.

Αντίστοιχα (με πορτοκαλί) τα επίθετα [06:20] έχουν τη δική τους λειτουργική κατηγορία, τη διαβάθμιση [06:25]. Σε γενικές γραμμές φαίνεται ότι διαβάθμιση έχουνε μόνο τα επίθετα· υπάρχει μια διχογνωμία εκεί πέρα, αλλά αν σκεφτείτε τον συγκριτικό και τον υπερθετικό βαθμό, τον έχουμε –σε όλες τις γλώσσες τους διαθέτουμε– μόνο με επίθετα.

Βλέπουμε λοιπόν ότι οι λειτουργικές κατηγορίες δεν είναι απλή κόλλα, οπότε το *ελάσσονες κατηγορίες* –που είναι ένας εναλλακτικός όρος που χρησιμοποιούμε για να μιλήσουμε για τις λειτουργικές κατηγορίες– λιγάκι τις αδικεί. Ίσα ίσα, οι λειτουργικές κατηγορίες, απαρτίζοντας την αυλή ή τη συνοδεία ή την κουστωδιά ή την παρέα –αν θέλετε– του ουσιαστικού, του ρήματος και του επιθέτου, παράλληλα επιτρέπουν στις λεξικές κατηγορίες να συσχετιστούν με χαρακτηριστικά τα οποία είναι αναγκαία για την ερμηνεία τους.

Είδαμε λοιπόν ότι οι *λειτουργικές κατηγορίες* μπορούν να ενταχθούν σε μία από τις τρεις (ας πούμε) *κουστωδίες* ή *συνοδείες*: μια *ονοματική*, μια *ρηματική* και ενδεχομένως μία *επιθετική*. Οι λειτουργικές κατηγορίες, όπως είπα πριν, ίσως είναι άδικο να αποκαλούνται *ελάσσονες*, ακριβώς λόγω αυτού του σπουδαίου ρόλου που παίζουν στη διάρθρωση των δομών που παράγει η γραμματική της γλώσσας. Παράλληλα, πέρα από τη γραμματική, έρευνες των τελευταίων σαράντα περίπου ετών δείχνουν ότι η διάκριση μεταξύ *λεξικών* και *λειτουργικών κατηγοριών* έχει αντίκτυπο και στη γλωσσική κατάκτηση· αλλιώς κατακτώνται οι λεξικές κατηγορίες (χοντρικά οι λέξεις), αλλιώς κατακτώνται οι γραμματικές κατηγορίες (η γραμματική)· και έχει σημασία για ένα στοιχείο αν είναι λεξικό ή γραμματικό, γιατί θα κατακτηθεί μέσα από διαφορετικές διαδικασίες. Αυτό λίγο ως πολύ το αναφέραμε ακροθιγώς τη δεύτερη εβδομάδα που μιλήσαμε για κατάκτηση. Πέραν αυτού, σε επίπεδο νευρογλωσσικό, επίσης και εκεί βλέπουμε ότι οι λειτουργικές κατηγορίες μπορούν να επηρεαστούν σε περιπτώσεις τραύματος, στο γενικότερο φάσμα επίκτητων γλωσσικών διαταραχών που λέγεται *αφασία*. Υπάρχουν λοιπόν σενάρια στα οποία μόνο οι λειτουργικές κατηγορίες επηρεάζονται, ή πολλές φορές χάνονται, και όχι οι λεξικές. Αυτό το φάσμα –μέσα στο φάσμα της αφασίας– ονομάζεται *αγραμματισμός*. Σε κάθε περίπτωση οι λειτουργικές κατηγορίες είναι στο κέντρο της κατανόησής μας για το πώς δουλεύει η γραμματική των ανθρωπίνων γλωσσών.

Είπα λοιπόν πριν ότι οι λειτουργικές κατηγορίες εμπίπτουν σε τρεις κουστωδίες (σε τρεις αυλές), αλλά θα ήταν λάθος να πιστέψει κανείς ότι αυτός ο διαχωρισμός είναι άκαμπτος· ίσα-ίσα. Ίσα-ίσα γιατί στην περιγραφή πάρα πολλών γλωσσών πολλές φορές αναγκαζόμαστε να περιγράψουμε –και λέω αναγκαζόμαστε: μας αναγκάζουν τα εμπειρικά δεδομένα–, να μιλήσουμε (και καλά κάνουμε και αναγκαζόμαστε γιατί μας ενδιαφέρει να ερμηνεύσουμε εμπειρικά δεδομένα, όχι να κάνουμε νοητική γυμναστική) [για] *μεικτές προβολές* [02:52], ή *μεικτές κατηγορίες* κατ' άλλους. Το 'κατηγορίες' μπορεί να προκαλέσει σύγχυση, οπότε ας μείνουμε στο 'μεικτές προβολές' [02:55], 'προβολές' με την έννοια του 'φράσεις', μη σας τρομάζει, δεν είναι καινούργιος όρος [03:01].

Λοιπόν, τι είναι μεικτές προβολές; Επειδή στα ελληνικά δεν έχουμε *απαρέμφρατα* και είναι λίγο δύσκολο να δείξω ακριβώς τι εννοούμε με τον όρο 'μεικτή προβολή' στα ελληνικά –θα δώσω ένα παράδειγμα στο τέλος– θα αναγκαστώ να σας δώσω ένα αγγλικό παράδειγμα. Λοιπόν δείτε αυτό το παράδειγμα με *γερούνδιο*: [[Albert's constantly eating herring]] [03:37] –ας το βάλω μέσα σε αγκύλες [03:40]–, ας συνεχίσουμε την πρότασή μας [annoyed everyone.] [03:49] Μετάφραση ελληνική: "Το ότι ο Άλμπερτ συνεχώς τρώει ρέγγα ενοχλεί τους πάντες". (Δεν είναι και η πιο ενδιαφέρουσα πρόταση του κόσμου, αλλά εδώ πέρα τη θέλουμε για τις γραμματικές της ιδιότητες). Εδώ πέρα έχουμε μία μεικτή προβολή, αυτό είναι ένα γερούνδιο στα αγγλικά και το αποκαλούμε μεικτή προβολή. Γιατί το αποκαλούμε μεικτή προβολή; Γιατί έχει στοιχεία ονοματικά: Εδώ πέρα η *γενική πτώση* το 's' [04:21] είναι κάτι το οποίο συνοδεύει μόνο ουσιαστικά στα αγγλικά, είναι ένα ονοματικό στοιχείο, ανταποκρίνεται στη λειτουργική κατηγορία της κτήσης

[04:31], που είναι μια ονοματική κατηγορία· και επιπλέον δείτε ότι όλη αυτή η φράση λειτουργεί ως το υποκείμενο [04:43] του ρήματος ‘annoied’, άρα συμπεριφέρεται σαν ονοματική φράση στο σύνολό της, δεν είναι μόνο ότι διαθέτει μέσα της μια γενική, μια γενική κτητική, ας την πούμε έτσι.

Παράλληλα, αυτή η μεικτή προβολή έχει *καρμπινάτα*, ξεκάθαρα, αδιαμφισβήτητα ρηματικά χαρακτηριστικά. Παραδείγματος χάριν επίρρημα [constantly] [05:10]. Επίσης τον ίδιο τον τύπο του γερούνδιου, [05:12] ο οποίος σχηματίζεται μόνο από ρήματα – για να φτιάξουμε ένα γερούνδιο κολλάμε -ing σε ρήμα, δεν μπορούμε να το κολλήσουμε σε ουσιαστικό. Άρα εδώ πέρα έχουμε ξεκάθαρη διαπίστευση αυτού του μέρους της δομής ότι, ναι εδώ πέρα έχουμε κάτι ρηματικό. Τέλος, το άμεσο αντικείμενο ‘herring’ [05:36] μπορεί να σταθεί εδώ πέρα γιατί στα αγγλικά τα *άμεσα αντικείμενα* χωρίς κάποιου είδους πρόθεση είναι αντικείμενα ρημάτων: “eat herring”, “I ate herring”, “we ate herring” κ.λπ. Άρα και πάλι εδώ πέρα η ύπαρξη του [άμεσου αντικειμένου] [06:00] μαρτυρεί το ότι υπάρχει *ρηματικός χαρακτήρας* σε ένα μέρος αυτής της δομής [06:08]. Άρα τι έχουμε; Έχουμε μισή δομή ονοματική [06:23] –δηλαδή το πώς συμπεριφέρεται ολόκληρη η δομή ως [υποκείμενο] [06:23] (υποκείμενο του ρήματος annoied [06:25])–, έχουμε λοιπόν μισή συμπεριφορά, ή μισή δομή ονοματική [06:31] –παράλληλα και η κτήση– και το υπόλοιπο είναι ρηματικό.

Πώς εξηγείται αυτή η διφυής μορφή; Καταρχήν δεν είναι ένα *καπρίτσιο* της αγγλικής γλώσσας. Όλες οι γλώσσες που έχουμε μελετήσει σε βάθος έχουν μέσα μεικτές προβολές. Άρα δεν είναι ένα τυπολογικό παράδοξο ή μια *εξωτική περίπτωση*. Ταυτόχρονα βλέπουμε ότι οι μεικτές προβολές ακολουθούν μια πολύ συγκεκριμένη λογική, η οποία είναι: *το ρηματικό τεμάχιο δομής, το ρηματικό κομμάτι δομής κάτω και το ονοματικό επάνω*. Δεν θέλω να μπω σε πολλές λεπτομέρειες σε αυτό το πράγμα, αλλά το πώς μπορούμε να αναμείξουμε λίγο από την *αυλή* του ουσιαστικού με λίγο από την *αυλή* του ρήματος ακολουθεί πολύ συγκεκριμένους κανόνες. Δηλαδή εδώ πέρα το πρωτόκολλο, η *ετικέτα* αν θέλετε, για το πώς μπορούν να συνδυαστούν οι δύο κουστωδίες (οι δύο συνοδείες), η ρηματική και η ονοματική, ακολουθεί πολύ αυστηρούς κανόνες, οι οποίοι είναι και πάρα πολύ ενδιαφέροντες.

Τέλος, να σας πω ότι στα ελληνικά έχουμε μία περίπτωση μεικτής δομής, όπου το άρθρο [‘το’] [07:55] που είναι ονοματικό, είναι άρθρο, μπορεί να πάρει μια ολόκληρη πρόταση και μαζί με αυτή να αποτελέσει μια μεικτή προβολή: [‘Το πώς πέρασε στις εξετάσεις κανείς δεν ξέρει’] [08:25]. Όπου εδώ πέρα το [‘πώς πέρασε στις εξετάσεις’] [08:27] συμπεριφέρεται σαν αντικείμενο του ‘ξέρει’, διαθέτει εδώ ένα ονοματικό στοιχείο (το ‘το’ [8:35]) αλλά όλο το υπόλοιπο συστατικό, όλη η υπόλοιπη φράση [08:41] είναι στην πραγματικότητα μία πρόταση, δηλαδή μία προβολή του ουσιαστικού, όπως θα δούμε και στις επόμενες ενότητες.

Άρα οι μεικτές δομές μάς δείχνουν, ταυτόχρονα, ότι δεν είναι άκαμπτη η *διαλογή* (ας το πω έτσι) των λειτουργικών κατηγοριών σε ονοματικές, ρηματικές και επιθετικές γιατί μπορούμε καμιά φορά να πάρουμε και να κολλήσουμε ένα ονοματικό και ένα ρηματικό κομμάτι, *ακολουθία λειτουργικών κατηγοριών*, αλλά πρέπει να το κάνουμε με πολύ συγκεκριμένους και πολύ σαφείς κανόνες.

Εντός των κειμένων απομαγνητοφώνησης των βιντεοδιαλέξεων εμφανίζονται οι
‘τίτλοι’ των διαγραμμάτων που συμπεριλαμβάνονται στις διαλέξεις για να
παραπέμψουν στο παράρτημα που βρίσκεται σε αυτό το σημείο. Ως τίτλος δίδεται
ο χρόνος που αρχίζει να εμφανίζεται το διάγραμμα στη διάλεξη.
Προσοχή οι χάρτες που εμφανίζονται στις βιντεοδιαλέξεις δεν
συμπεριλαμβάνονται στο παράρτημα, παρόλο που σημειώνεται ο χρόνος
προβολής τους εντός του κειμένου (αυτό γίνεται για ευνόητους λόγους, οι
εικόνες πλην των διαγραμμάτων των βιντεοδιαλέξεων έχουν πνευματικά
δικαιώματα).

V4.1.2

[00:44]

ΔΙΑΚΡΙΤΟ ΑΠΕΙΡΟ

ΔΙΑΚΡΙΤΟ ΑΠΕΙΡΟ

0123456789

ΔΙΑΚΡΙΤΟ ΑΠΕΙΡΟ

0123456789

δομικότητα
 αναδρομή
 προβολή (μεγάλη)

ΔΙΑΚΡΙΤΟ ΑΠΕΙΡΟ

0123456789

· δομικότητα ΔΕΝ ΜΕΤΡΑΝΕ. ΟΛΑ ΜΕ ΒΑΡΗ
 ΔΟΜΗ
 · αναδρομή
 · προβολή (μεγάλη)

[05:04]

ΔΙΑΚΡΙΤΟ ΑΠΕΙΡΟ

0123456789

-
- δομικότητα ΔΕΝ ΜΕΤΡΑΝΕ. ΟΛΑ ΜΕ ΒΑΡΥ ΔΟΜΗ
 - αναδρομή (ΝΤΙΚΙ-ΝΤΙΛΙ)
 - προβολή (μεγαλή)

[05:40]

ΔΙΑΚΡΙΤΟ ΑΠΕΙΡΟ

0123456789

-
- δομικότητα ΔΕΝ ΜΕΤΡΑΝΕ. ΟΛΑ ΜΕ ΒΑΡΥ ΔΟΜΗ
 - αναδρομή (ΝΤΙΚΙ-ΝΤΙΛΙ)
 - προβολή (μεγαλή)

τρώει πιζα

[05:51]

ΔΙΑΚΡΙΤΟ ΑΠΕΙΡΟ

0123456789

-
- δομικότητα ΔΕΝ ΜΕΤΡΑΝΕ. ΟΛΑ ΜΕ ΒΑΡΥ ΔΟΜΗ
 - αναδρομή (ΝΤΙΚΙ-ΝΤΙΛΙ)
 - προβολή (μεγαλή)

ΡΦ

[τρώει πιζα]

[06:31]

ΔΙΑΚΡΙΤΟ ΑΠΕΙΡΟ

0123456789

- δομικότητα ΔΕΗ ΜΕΤΡΑΝΕ. ΟΛΑ ΜΕ ΒΑΡΥ
 - αναδρομή (ΝΤΙΚΙ-ΝΤΙΝΙ) ΔΟΛΗ
 - προβολή (κεφαλή) ρφ
- [τρώει πιρά]

[06:44]

ΔΙΑΚΡΙΤΟ ΑΠΕΙΡΟ

0123456789

- δομικότητα ΔΕΗ ΜΕΤΡΑΝΕ. ΟΛΑ ΜΕ ΒΑΡΥ
 - αναδρομή (ΝΤΙΚΙ-ΝΤΙΝΙ) ΔΟΛΗ
 - προβολή (κεφαλή) ρφ
- [τρώει πιρά]
- ↑
κεφαλή

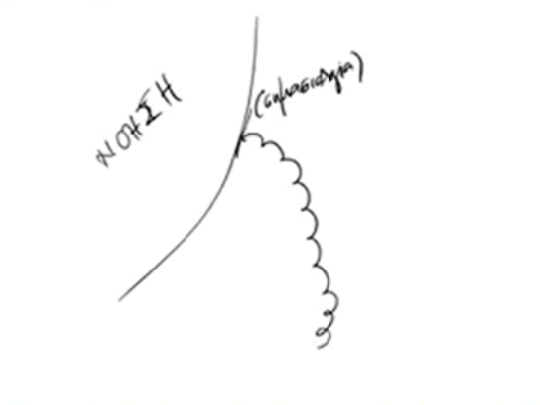
[00:31]

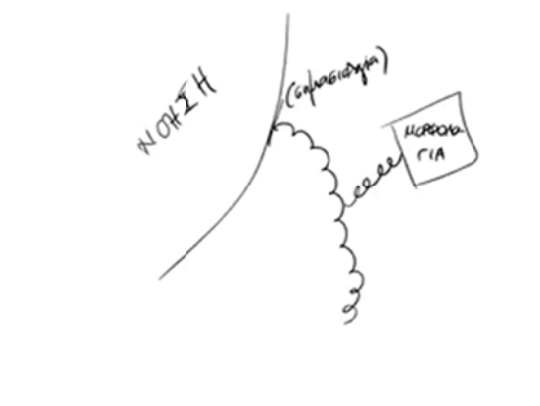
[01:03]

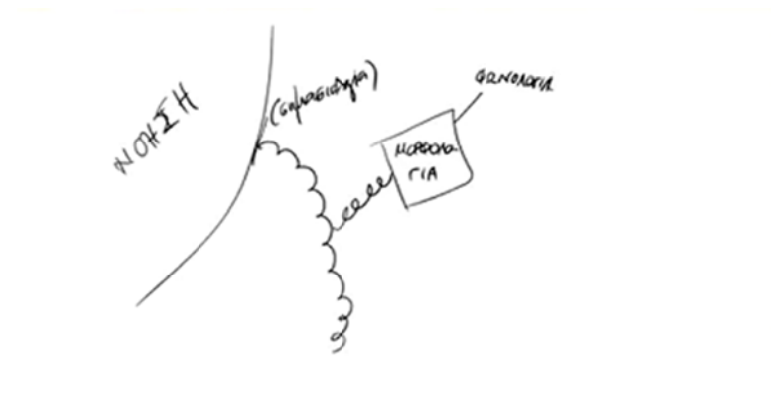
[01:24]

[01:36]

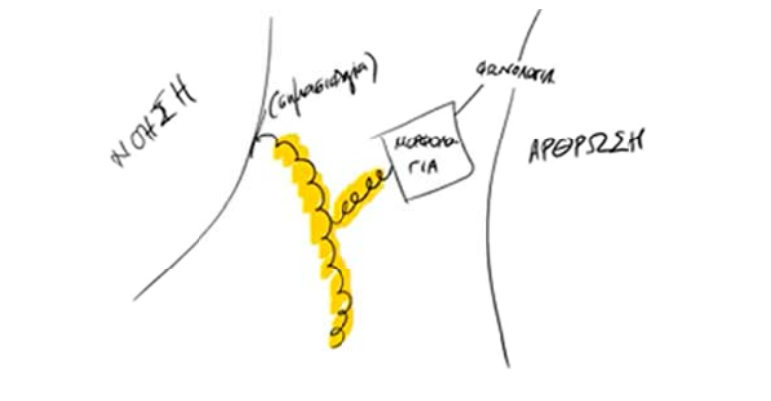
[01:50]

[02:01]

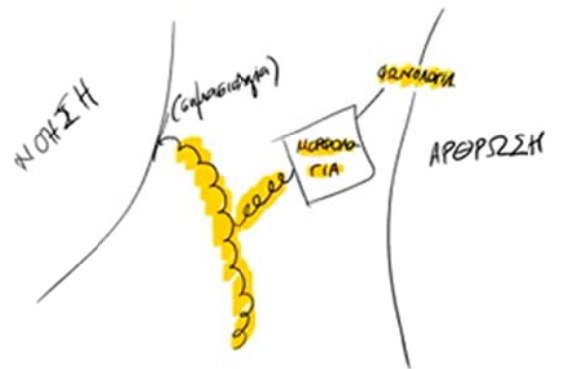

[02:10]

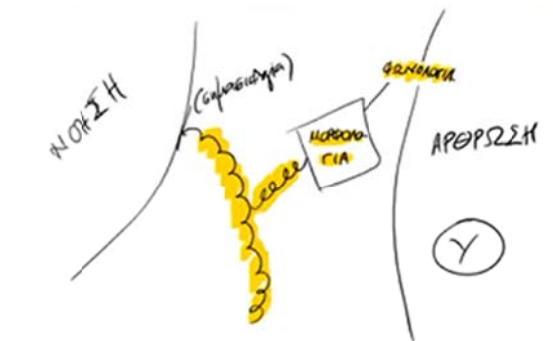
V4.1.3

[02:30]

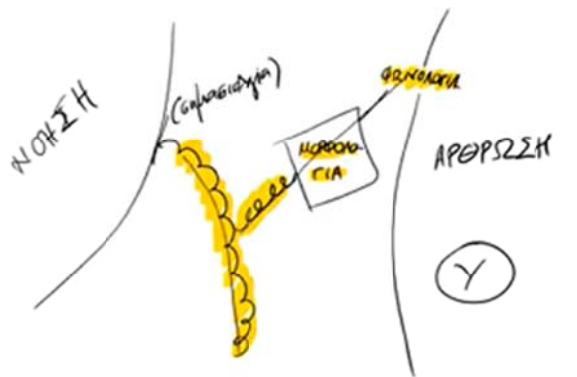

V4.1.4

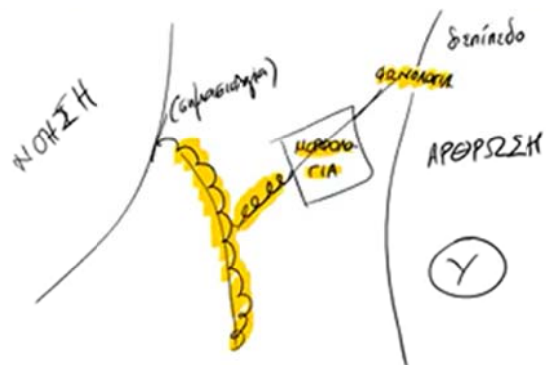
[00:06]

[00:20]

[00:34]

[02:01]

ΜΕΛΩΔΙΑ /κ/ /γ/ - /α/ /ι/

[02:43]

ΜΕΛΩΔΙΑ /κ/ /γ/ - /α/ /ι/

ΠΟΣΩΤΗΤΑ

ωχράδες
πέδες
φωχόχρως λείψα-φράσσα

[03:52]

ΜΕΛΩΔΙΑ /κ/ /γ/ - /α/ /ι/

ΠΟΣΩΤΗΤΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΑ	/α/
----------	-----

αλλαξές
πέδες
φωκωγυείς λείες-φράσεις

[04:44]

ΜΕΛΩΔΙΑ /κ/ /γ/ - /α/ /ι/

ΠΟΣΩΤΗΤΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΑ	/α/
ΑΓΓΛΙΚΑ	/ι:/
	/α:/
	/bi:/
	/bit/

αλλαξές
πέδες
φωκωγυείς λείες-φράσεις

[02:25]

ΜΕΛΩΔΙΑ /κ/ /γ/ - /α/ /ι/

ΠΟΣΩΤΗΤΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΑ	/α/
ΑΓΓΛΙΚΑ	/ι:/
	/α:/
	/bi:/
	/bit/

αλλαξές
πέδες
φωκωγυείς λείες-φράσεις

αέφ-αs

αέφ-(αs)

αέφ-(αs) αρεσνί
αεσνιό
αεσνιή
επνία

[01:54]

αέρ-ας ^{αερώ}
^{αερώ} αερώ
^{αερώ} αερώ
^{αερώ} αερώ

αέρ-ι-ω
 αέρ-ο-γλάν-ο
 αέρ-α-α

[02:34]

αέρ-ας ^{αερώ}
^{αερώ} αερώ
^{αερώ} αερώ
^{αερώ} αερώ

αέρ-ι-ω — ρήμα
 αέρ-ο-γλάν-ο
 αέρ-α-α ← σύνδεσ χέρι
 ...

[02:42]

αέρ-ας ^{αερώ}
^{αερώ} αερώ
^{αερώ} αερώ
^{αερώ} αερώ

αέρ-ι-ω — ρήμα
 αέρ-ο-γλάν-ο
 αέρ-α-α ← σύνδεσ χέρι
 ...

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ

[04:01]

[04:15]

[01:42]

ΣΥΓΧΡΟΝΕΥΣΗ
ΣΥΜΦΩΝΙΑ

[02:12]

ΣΥΓΧΩΡΝΕΥΣΗ

ΣΥΜΦΩΝΙΑ (ΜΕΤΑΒΙΝΗΣΗ : ΣΥΜΦΩΝΙΑ - ΣΥΓΧΩΡΝΕΥΣΗ)

[02:30]

ΣΥΓΧΩΡΝΕΥΣΗ

ΣΥΜΦΩΝΙΑ (ΜΕΤΑΒΙΝΗΣΗ : ΣΥΜΦΩΝΙΑ - ΣΥΓΧΩΡΝΕΥΣΗ)

Παρά νομίζω ότι είδα σφάλμα;

[03:20]

ΣΥΓΧΩΡΝΕΥΣΗ

ΣΥΜΦΩΝΙΑ (ΜΕΤΑΒΙΝΗΣΗ : ΣΥΜΦΩΝΙΑ - ΣΥΓΧΩΡΝΕΥΣΗ)

Παρά νομίζω ότι είδα σφάλμα;

[03:43]

ΣΥΓΧΩΝΕΥΣΗ

ΣΥΜΦΩΝΙΑ (ΜΕΤΑΒΙΝΗΣΗ: ΣΥΜΦΩΝΙΑ - ΣΥΓΧΩΝΕΥΣΗ)

Παρά νομίζω ότι είδα = είδερα;

[03:48]

ΣΥΓΧΩΝΕΥΣΗ

ΣΥΜΦΩΝΙΑ (ΜΕΤΑΒΙΝΗΣΗ: ΣΥΜΦΩΝΙΑ - ΣΥΓΧΩΝΕΥΣΗ)

Παρά νομίζω = ότι είδα = είδερα;

[03:53]

ΣΥΓΧΩΝΕΥΣΗ

ΣΥΜΦΩΝΙΑ (ΜΕΤΑΒΙΝΗΣΗ: ΣΥΜΦΩΝΙΑ - ΣΥΓΧΩΝΕΥΣΗ)

Παρά νομίζω [ότι είδα = είδερα.]

[04:02]

ΣΥΓΧΩΡΝΕΥΣΗ

ΣΥΜΦΩΝΙΑ (ΜΕΤΑΘΡΗΣΗ : ΣΥΜΦΩΝΙΑ - ΣΥΓΧΩΡΝΕΥΣΗ)

[Παια νομίζω [ότι είδα = είδερα.]]

[04:05]

ΣΥΓΧΩΡΝΕΥΣΗ

ΣΥΜΦΩΝΙΑ (ΜΕΤΑΘΡΗΣΗ : ΣΥΜΦΩΝΙΑ - ΣΥΓΧΩΡΝΕΥΣΗ)

[Παια νομίζω [ότι είδα = είδερα.]]

δυσχερύνω, απαντώ στο "νομίζω"

[04:42]

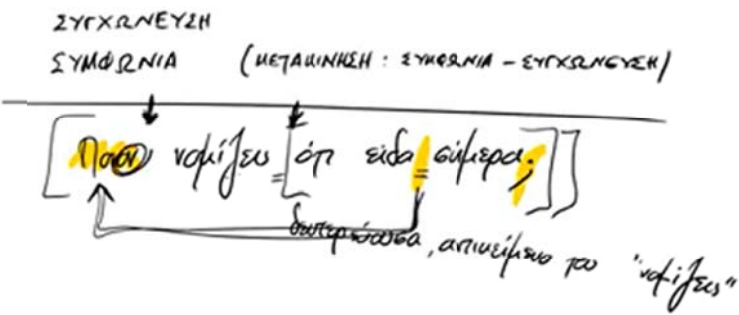
ΣΥΓΧΩΡΝΕΥΣΗ

ΣΥΜΦΩΝΙΑ (ΜΕΤΑΘΡΗΣΗ : ΣΥΜΦΩΝΙΑ - ΣΥΓΧΩΡΝΕΥΣΗ)

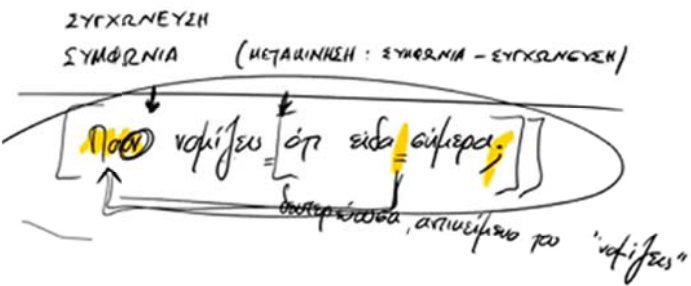
[Παια νομίζω [ότι είδα = είδερα.]]

δυσχερύνω, απαντώ στο "νομίζω"

[05:05]

[05:33]

[00:42]

χαρακτηριστικό specs

[02:24]

χαρακτηριστικό	specs	ταυτοτροπών	[ακούστικό] [οηαγύρο] [παθητικότητα] [γενική]
----------------	-------	-------------	--

[05:42]

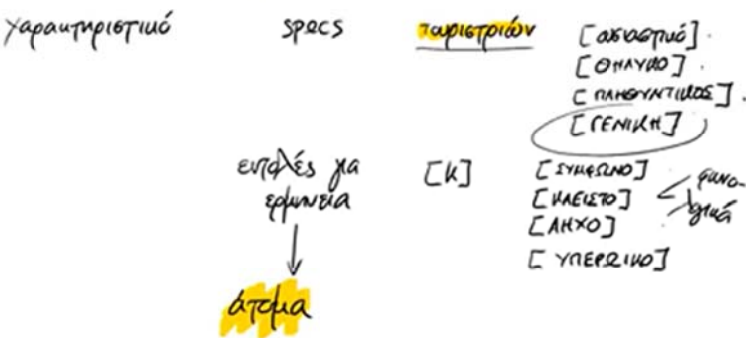
χαρακτηριστικό	specs	<u>ταυτοτροπών</u>	[ακούστικό] [οηαγύρο] [παθητικότητα] [γενική]
	εισάγει για εμφάνιση	[k]	[συμμετοχή] [μακροτό] [ακχο] [υπερβόλο]

[06:47]

χαρακτηριστικό	specs	<u>ταυτοτροπών</u>	[ακούστικό] [οηαγύρο] [παθητικότητα] [γενική]
	εισάγει για εμφάνιση ↓ <u>άτομα</u>	[k]	[συμμετοχή] [μακροτό] [ακχο] [υπερβόλο]

V4.2.1

[07:19]

V4.2.2

[00:52]

Roman Jakobson
Nicolai Trubetzkoy

[02:40]

Roman Jakobson
Nicolai Trubetzkoy
διαδυσία
αυριστρίων (+/-)

[04:02]

Roman Jakobson
Nicolai Trubetzkoy

διαδυσία
αριστεριότητα (+/-)

[+στρογγυλό]

[-στρογγυλό]

[04:07]

Roman Jakobson
Nicolai Trubetzkoy

διαδυσία
αριστεριότητα (+/-)

[+στρογγυλό] /o/ /ɔ/ /u/ ...

[-στρογγυλό] /ɪ/ /i/ /e/ ...

[06:48]

Roman Jakobson
Nicolai Trubetzkoy

διαδυσία
αριστεριότητα (+/-)

[+στρογγυλό] /o/ /ɔ/ /u/ ...

[-στρογγυλό] /ɪ/ /i/ /e/ ...

Morris Halle

παράδειγμα

στεφανός

[στρογγυλό]

[08:03]

Roman Jakobson	Morris Halle	ΑΡΙΘΜΟΣ
Niculai Trubetzkoy		[+/- ενικός]
διαδυσία	μοναδικία	[+/- πληθ]
αριθμητική (+/-)	σχετική	
[+στρογγυλό] /o/ /o/ /u/ ...	[στρογγυλό]	
[-στρογγυλό] /ɨ/ /ɨ/ /e/ ...		

[09:09]

Roman Jakobson	Morris Halle	ΑΡΙΘΜΟΣ
Niculai Trubetzkoy		[+/- ενικός] .
διαδυσία	μοναδικία	[+/- πληθ] .
αριθμητική (+/-)	σχετική	[ενικός]
[+στρογγυλό] /o/ /o/ /u/ ...	[στρογγυλό]	αριθμητικός
[-στρογγυλό] /ɨ/ /ɨ/ /e/ ...		

[9:37]

Roman Jakobson	Morris Halle	ΑΡΙΘΜΟΣ
Niculai Trubetzkoy		[+/- ενικός] .
διαδυσία	μοναδικία	[+/- πληθ] .
αριθμητική (+/-)	σχετική	[ενικός]
[+στρογγυλό] /o/ /o/ /u/ ...	[στρογγυλό]	αριθμητικός
[-στρογγυλό] /ɨ/ /ɨ/ /e/ ...		ενός πληθυντικός δυσή τρίης ...

[γνώρισμα : τίμη]

[αριθμός : εννιάς]

[αριθμός : ηλιθιωτής]

[αριθμός : δεινός]

[γνώρισμα : τίμη]

[αριθμός : εννιάς]

[αριθμός : ηλιθιωτής]

[αριθμός : δεινός]

[αριθμός : . . .]

[γνώρισμα : τίμη]

[αριθμός : εννιάς]

[αριθμός : ηλιθιωτής]

[αριθμός : δεινός]

[αριθμός : . . .]

[κ]

[αίμα]

[ηλικία]

[αίμα]

[υπερτιμώ]

ωσιαστικός ρύμα επιδετο

ΛΕΞΙΛΕΣ

[02:11]

αδιασπαστό ρύμα επιδετο
 υψών, ορθοκέρματα

ΛΕΞΙΛΕΣ

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ

[03:09]

αδιασπαστό ρύμα επιδετο
 υψών, ορθοκέρματα
 όχη, χρόικες, έμυλιν-τροπικέρματα

ΛΕΞΙΛΕΣ

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ

[04:49]

αδιασπαστό ρύμα επιδετο
 υψών, ορθοκέρματα
 όχη, χρόικες, έμυλιν-τροπικέρματα
 προσχετικυύ δύναμη

ΛΕΞΙΛΕΣ

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ

V4.3.1

[05:06]

αισιαστικός ρήμα επιδετο
υψισι, ορυστιύριτα
όγν, χάριες, θυμικη-τροπιούριτα
προσλευτιυί δύναφι
διαβάδριση

ΛΕΞΙΛΕΣ
ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ

V4.3.2

[01:58]

αισιαστικός ρήμα επιδετο
υψισι, ορυστιύριτα
όγν, χάριες, θυμικη-τροπιούριτα
προσλευτιυί δύναφι
διαβάδριση

ΛΕΞΙΛΕΣ
ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ

ζήτημα προσοπτικής

V4.3.3

[04:25]

αισιαστικός ρήμα επιδετο
υψισι, ορυστιύριτα, αριθμός
όγν, χάριες, θυμικη-τροπιούριτα
προσλευτιυί δύναφι
διαβάδριση

ΛΕΞΙΛΕΣ
ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ

ζήτημα προσοπτικής

[05:09]

αίσιαστικός ρήμα επίθετο
 υψών, ορεσιμότητα, αριθμός
 όχη, χρόνος, θύλακι-προσπύκτη
 προσλευτική δύναμη
 διαβάδριση

ΛΕΞΙΛΕΣ ζήτημα προσπύκτης
 ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ

[05:31]

αίσιαστικός ρήμα επίθετο
 υψών, ορεσιμότητα, αριθμός
 όχη, χρόνος, θύλακι-προσπύκτη
 προσλευτική δύναμη
 διαβάδριση

ΛΕΞΙΛΕΣ ζήτημα προσπύκτης
 ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ

[06:20]

αίσιαστικός ρήμα επίθετο
 υψών, ορεσιμότητα, αριθμός
 όχη, χρόνος, θύλακι-προσπύκτη
 προσλευτική δύναμη
 διαβάδριση

ΛΕΞΙΛΕΣ ζήτημα προσπύκτης
 ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ

[02:52]

ανελαστικό ρυθμό επιδετο
 υψών, ορεσιμότητα, αριθμός
 συμ, χάρες, επιδετο-προσπεύρα
 προσχευτική δύναμη
 διαβάδριση

ΛΕΞΙΛΕΣ *λίγη προσπεύρα*
 ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ
 ΜΕΙΛΤΕΣ ΠΡΟΒΟΛΕΣ

[03:37]

ανελαστικό ρυθμό επιδετο
 υψών, ορεσιμότητα, αριθμός
 συμ, χάρες, επιδετο-προσπεύρα
 προσχευτική δύναμη
 διαβάδριση

ΛΕΞΙΛΕΣ *λίγη προσπεύρα*
 ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ (ΣΥΜΠΕΡΙΣΤΑΣΕΙΣ)
 ΜΕΙΛΤΕΣ ΠΡΟΒΟΛΕΣ

[Albert's constantly eating herring
annoyed everyone.]

[04:21]

ανελαστικό ρυθμό επιδετο
 υψών, ορεσιμότητα, αριθμός
 συμ, χάρες, επιδετο-προσπεύρα
 προσχευτική δύναμη
 διαβάδριση

ΛΕΞΙΛΕΣ *λίγη προσπεύρα*
 ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ (ΣΥΜΠΕΡΙΣΤΑΣΕΙΣ)
 ΜΕΙΛΤΕΣ ΠΡΟΒΟΛΕΣ

[Albert's constantly eating herring
annoyed everyone.]

[04:43]

αίσιαστικό ρήμα επίδετο
 υψών, οριστικότητα, αριθμός
 επί, χρόνος, επίθετο-οριστικότητα
 προσληπτική δύναμη
 διαβάδισμα

ΛΕΞΙΛΕΣ λίπη προσληπτικής
 ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ (ΦΡΑΣΕΙΣ)
 ΜΕΙΛΤΕΣ ΠΡΟΒΟΛΕΣ

[Albert's constantly eating herring] annoyed everyone.

[05:10]

αίσιαστικό ρήμα επίδετο
 υψών, οριστικότητα, αριθμός
 επί, χρόνος, επίθετο-οριστικότητα
 προσληπτική δύναμη
 διαβάδισμα

ΛΕΞΙΛΕΣ λίπη προσληπτικής
 ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ (ΦΡΑΣΕΙΣ)
 ΜΕΙΛΤΕΣ ΠΡΟΒΟΛΕΣ

[Albert's ~~constantly~~ eating herring] annoyed everyone.

[05:36]

αίσιαστικό ρήμα επίδετο
 υψών, οριστικότητα, αριθμός
 επί, χρόνος, επίθετο-οριστικότητα
 προσληπτική δύναμη
 διαβάδισμα

ΛΕΞΙΛΕΣ λίπη προσληπτικής
 ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ (ΦΡΑΣΕΙΣ)
 ΜΕΙΛΤΕΣ ΠΡΟΒΟΛΕΣ

[Albert's ~~constantly~~ eating herring] annoyed everyone.

[06:00]

αίσθησις ρῆμα ἐπίθετο
 ὕψος, ἀρετὴ, ἀριθμός
 ὅτι, χρόνος, ἐνδεύ-ρον ἐπίθετο
 προσληπτὴ δύναμις
 διαβάδην

ΛΕΞΙΜΕΣ ἵμνη προσποιητής
 ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ (ΦΡΑΣΕΙΣ)
 ΜΕΙΚΤΕΣ ΠΡΟΒΟΛΕΣ
 ΜΕΣΟ ΑΝΤΙΛΕΓΜΕΝΟ
 [Albert's constantly eating herring]
 annoyed everyone.

[06:23]

αίσθησις ρῆμα ἐπίθετο
 ὕψος, ἀρετὴ, ἀριθμός
 ὅτι, χρόνος, ἐνδεύ-ρον ἐπίθετο
 προσληπτὴ δύναμις
 διαβάδην

ΛΕΞΙΜΕΣ ἵμνη προσποιητής
 ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ (ΦΡΑΣΕΙΣ)
 ΜΕΙΚΤΕΣ ΠΡΟΒΟΛΕΣ
 ΜΕΣΟ ΑΝΤΙΛΕΓΜΕΝΟ
 [Albert's constantly eating herring]
 ναικεμένο → annoyed everyone.

[07:55]

αίσθησις ρῆμα ἐπίθετο
 ὕψος, ἀρετὴ, ἀριθμός
 ὅτι, χρόνος, ἐνδεύ-ρον ἐπίθετο
 προσληπτὴ δύναμις
 διαβάδην

ΛΕΞΙΜΕΣ ἵμνη προσποιητής
 ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ (ΦΡΑΣΕΙΣ)
 ΜΕΙΚΤΕΣ ΠΡΟΒΟΛΕΣ
 [το πῶς ἔρασε οἱς ἐξέτασιν] ναὶς ὅτι ἵμνη προσποιητής
 [Albert's constantly eating herring]
 ναικεμένο → annoyed everyone.

ασίστιο ρίμα επιθετο
 (κίμα), οριστικότητα, αριθμός
 αμ, χάρες, ελάνη-προσέχεται
 προσληπτική δύναμη
 οαλαδία [το πώς πρσε στις εξέρσεις] ναυίς δα γαυ
 [Albert's constantly eating herring]
 γακκίμενο → annoyed evenyano.

ΛΕΞΙΜΕΣ jirpha προσπτινίς
 ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΜΕΣ (ΓΡΑΦΕΙΣ)
 ΜΕΙΛΤΕΣ ΠΡΟΒΟΛΕΣ